

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	6
1.1. Система забезпечення конкурентоспроможності держави: сутність та структура.....	6
1.2. Митний контроль як складова системи забезпечення конкурентоспроможності держави:теоретична концептуалізація.....	11
1.3.Нормативно-правове регламентування митного контролю в Україні	16
РОЗДІЛ 2.ЕФЕКТИВНІСТЬ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	22
2.1 Аналіз сучасного стану митного контролю в Україні.....	22
2.2 Ефективність митного контролю в Україні та конкурентоспроможність держави: показники та напрями впливу	34
РОЗДІЛ 3.НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	44
3.1 Зарубіжний досвід організації митного контролю та можливості його використання в Україні	44
3.2 Напрями оптимізації митного контролю в Україні у контексті забезпечення конкурентоспроможності держави.....	52
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми. Без суспільних благ нація матиме труднощі в досягненні зростання продуктивності та підвищення рівня життя, і хоча митниця не вирішує використання державних коштів, вона є головним збирачем доходів, необхідних для оплати функцій державного сектора, і, таким чином, сприяє економічній конкурентоспроможності. Більшість країн, що розвиваються, покладаються на митні збори, а не на податок на прибуток для фінансування функцій уряду. Без надходжень митних адміністрацій країнам, що розвиваються, було б важче фінансувати уряд. Так, митний контроль може сприяти економічній конкурентоспроможності держави за трьома напрямками: сприяння торгівлі, збір доходів, соціальний захист.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення конкурентоспроможності держави через систему митного контролю розглянуто у дослідженнях: Варналій З.С., Войцещук А.Д., Дорофєєвої Л.М., Король І.В., Костишина Ю.С., Лемеха Р.І., Ходжаян А.О. та інші.

Проте, з врахуванням сучасних змін зовнішнього середовища питання митного контролю у системі забезпечення конкурентоспроможності держави є актуальним, що зумовило актуальність теми, постановку мети та завдань дослідження.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідження ефективності функціонування митного контролю у системі забезпечення конкурентоспроможності держави. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити сутність та охарактеризувати структуру системи забезпечення конкурентоспроможності держави;
- надати теоритичну характеристику митного контролю як складової системи забезпечення конкурентоспроможності держави;
- охарактеризувати підсистему нормативно-правового регламентування митного контролю в Україні;
- надати загальну оцінку сучасного стану митного контролю в Україні;

- виокремити показники та проаналізувати ефективність митного контролю в Україні у контексті забезпечення конкурентоспроможності держави;

- проаналізувати зарубіжний досвід організацій митного контролю та можливості його адаптації до вітчизняних умов;

- обґрунтувати напрями оптимізації митного контролю у контексті забезпечення конкурентоспроможності України.

Об'єкт дослідження: система забезпечення конкурентоспроможності держави.

Предмет дослідження: митний контроль як елемент системи забезпечення конкурентоспроможності держави.

Методологія дослідження. У роботі використовувалися такі методи: теоретичного узагальнення і порівняння при визначенні теоретичних основ дослідження митного контролю в контексті системи забезпечення конкурентоспроможності держави, функціонального аналізу – при аналізі конкурентоспроможності та ефективності митного контролю, емпіричний – при зборі статистичного матеріалу, його систематизації й узагальненні, графічний - при наочному відображенні результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретико-методичного забезпечення митного контролю у системі конкурентоспроможності держави, а саме:

удосконалено:

- концептуальні засади митного контролю у системі забезпечення конкурентоспроможності держави;

дістали подальшого розвитку:

- чинники впливу на систему забезпечення конкурентоспроможності держави;

- вплив процесів митного контролю на конкурентоспроможність держави та на їх подальший розвиток.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні наукові положення та методичні підходи, розроблені у дипломному дослідженні,

доведено до рівня практичних рекомендацій щодо управління процесами митного контролю у системі забезпечення конкурентоспроможності держави на європейському та світовому ринку.

Інформаційна база. В процесі дослідження використано навчальну літературу, публікації, монографії, дисертації з предмету дослідження, нормативно –правові акти, звіти Рахункової палати України, Державної митної служби, результати опитувань European Business Association, інформацію міжнародних рейтингів: World Corruption Perceptions Index, The Network Readiness Index, WCO News та ін.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ

1.1. Система забезпечення конкурентоспроможності держави: сутність та структура

Конкурентоспроможність країни на зовнішньому ринку є комплексним механізмом реалізації конкурентних переваг на основі ефективного використання наявних ресурсів з метою збільшення обсягів виробництва та реалізації товарів та послуг на світовому ринку.

Поняття «конкурентоспроможність країни» передбачає виробництво таких товарів, які відповідають запитам міжнародного ринку та конкретних споживачів. Ці товари повинні мати високу якість та відповідати рівню світових стандартів.

Необхідно пам'ятати, що кожен товар після виходу світовий ринок починає поступово витрачати свій потенціал конкурентоспроможності. Щоб уповільнити цей процес, необхідно постійно вдосконалювати якісні та експлуатаційні характеристики товару, а виробництво нового товару має здійснюватися планомірно, щоб створити умови для його виходу на світовий ринок [1, с.85].

Для забезпечення конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку необхідно постійно вивчати кон'юнктуру світового ринку та рівень розвитку конкуренції відповідно до фаз життєвого циклу товару. При цьому необхідно враховувати доцільність випуску нового товару, перш ніж попередній товар вичерпав свої можливості.

Таким чином, конкурентоспроможність країни на світовому ринку характеризується сукупністю параметрів товару, що пропонується для реалізації на зовнішньому ринку, які відрізняють даний товар від товарів-аналогів за ступенем задоволення запитів споживача та рівнем витрат на його придбання та експлуатацію.

Конкурентоспроможність країни це:

- здатність держави виробляти більше матеріальних цінностей, ніж конкуренти, на світових ринках;
- ступінь можливості країни за умов вільного та справедливого ринку виробляти товари та послуги (комісія з промислової конкурентоспроможності за президента США);
- економічна можливість розплачуватись за отримані кошти (Світовий банк розвитку);
- здатність країни виробляти товари та, відповідальні вимогам світових ринків, і створювати умови нарощування державних ресурсів зі швидкістю, що дозволяє забезпечувати стійкі темпи зростання ВВП і якість життя населення лише на рівні світових значень[3, с. 45].

Особливий інтерес представляє розгляд природи факторів, що генерують конкурентоспроможність країни. Спочатку ці фактори пов'язувалися з діяльністю підприємств, а конкурентоспроможність країни розглядалася як інтегральний показник, що синтезує параметри конкурентоспроможності національних підприємств і вироблених ними продуктів.

Науковці [11;21] конкурентоспроможність країни трактують як здатність країни формувати та підтримувати середовище, що допомагає підприємствам створювати додану вартість, а громадянам – покращувати добробут. Відповідно, в останньому випадку конкурентоспроможність пов'язується не з ресурсними, а з інституційними факторами, тобто параметрами середовища, що зумовлюють тип поведінки суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим поняття «конкурентоспроможність країни», що відбиває значущість інституційних властивостей, більш ідентично відбиває природу явища проти поняттям «конкурентоспроможність національної економіки». Понад те, вона робить акцент на результат, досягнутий країною нині часу, а повніше відповідає поняттю «здатність», що відбиває потенціал країни.

Фактори, що визначають конкурентоспроможність країни(рис.1.1):

Рисунок 1.1 – Фактори забезпечення конкурентоспроможності держави

Джерело: сформовано за[31]

- динамізм економіки, що оцінюється за такими показниками, як темпи економічного розвитку, становище національної валюти, обсяг виробництва найважливіших товарів у розрахунку на душу населення та ін;

- ефективність промислового виробництва:

- динамізм ринку, що оцінюється за показниками рівня якості товарів, обсягу споживчих витрат на душу населення та ін;

- стан та розвиток фінансової системи країни, що оцінюється виходячи з діяльності комерційних банків, ринку цінних паперів;

- людські ресурси, що визначаються на основі чисельності та темпів зростання населення та робочої сили, рівня безробіття, рівня кваліфікації трудових ресурсів тощо;

- роль держави, що оцінюється ступенем впливу державного регулювання в економіці на основі дослідження рівня оподаткування, частки державного сектора в національному доході країни та ін;

- ресурси та інфраструктура - досліджується забезпеченість країни різними видами ресурсів зі ступенем розвитку інфраструктури;

- соціально-політичне середовище у країні — показниками, що її характеризують, виступають величина доходу та його розподіл, трудові відносини у промисловості тощо[31, с. 34-38].

Структура конкурентоспроможності кожної країни сильно відрізняється, оскільки жодна держава не може бути конкурентоспроможною у всіх чи хоча б у більшості галузей. Зрештою країни досягають успіху у певних галузях, тому що їхні внутрішні умови виявляються у відповідних випадках найбільш динамічними та перспективними. При цьому, конкурентоспроможність держави залежить від конкурентоспроможності суб'єктів господарювання(рис.1.2).

Рисунок 1.2 – Структура забезпечення конкурентоспроможності держави

Джерело: сформовано за [36]

На відміну від категорій конкурентоспроможності продукції, товару, підприємства, що належать до сфери мікроекономіки, конкурентоспроможність національної економіки має яскраво виражений макроекономічний характер.

У ринковій економіці механізм торгівлі базується на наявності абсолютних та/або відносних переваг у елементів, що мають до цього відношення. Товари експортуються звідти, де їх виробництво здійснюється з меншими витратами, і туди, де їхня ціна вища. Отже, міжнародна торгівля є механізмом перерозподілу створеної у світовому господарстві вартості. Як внутрішньогалузева конкуренція призводить до перерозподілу створеної галузевої вартості серед конкурентів, а міжгалузева конкуренція – до перерозподілу прибутків серед капіталів, і конкуренція між країнами забезпечує перерозподіл вартості, створеної їх економіками і є процесом інтернаціоналізації виробництва та формування єдиного ринку глобалізація економіки є процесом глобалізації конкурентного механізму, що забезпечує перерозподіл створеної у світовому господарстві вартості. Головна функція участі у глобальній конкуренції, економічний інтерес, довкола якого розгортається боротьба серед країн, пов'язані з перерозподілом цієї вартості. Відповідно, конкурентоспроможною є країна, здатна перерозподіляти вартість на свою користь у вигляді позитивного сальдо між величиною створеної та отриманої вартості. По суті це боротьба за перерозподіл національного багатства, де глобальна конкуренція виступає механізмом цього перерозподілу. Здатність перерозподіляти створену у світовому господарстві вартість свою користь – сутнісний ознака конкурентоспроможності країни[37, с. 49].

Отже, конкурентоспроможність країни – це здатність перерозподіляти створену у світовому господарстві вартість на свою користь, яка з'являється завдяки наявності в країні умов для створення більшої доданої вартості та дозволяє підтримувати якість життя населення країни на високому рівні. На етапі економічного розвитку забезпечення конкурентоспроможності країни є найважливішою проблемою, що характеризує як становище країни світовому ринку, а й визначальною значною мірою її національну безпеку.

1.2. Митний контроль як складова системи забезпечення конкурентоспроможності держави: теоретична концептуалізація

Структурна перебудова та інноваційний розвиток економіки цілеспрямовано на підвищення конкурентоспроможності національної економіки за одночасного забезпечення економічної безпеки країни, сталого зростання внутрішнього валового продукту та підвищення якості та рівня життя населення. У досягненні поставленої мети певна роль відводиться і такому виду діяльності суб'єктів господарювання товарного ринку, як зовнішньоторговельна діяльність, під якою нами розуміється «одна з форм підприємницької діяльності в галузі міжнародного бізнесу, що здійснюється на умовах повної самостійності у виборі контрагента, предмета угоди, у визначенні ціни та суми контракту, термінів поставки, — є сукупність організаційно-економічних та комерційних функцій, що забезпечують обмін продукцією в матеріально-речовій формі» [5, с. 83].

Ефективна митна політика є особливо важливою для країни, яка здійснює системні зміни. Вона становить необхідну умову якнайшвидшої трансформації від відсталої економіки до відкритої ринкової системи господарювання. Успіх таких реформ багато в чому залежить від організації митної служби — головного архітектора та регулятора зовнішньоекономічної діяльності держави. Причому для того, щоб підвищити результативність регулювання зовнішньоторговельних оборотів, слід насамперед використовувати передові методи управління людськими ресурсами, задіяти адекватні сучасним вимогам фінансово-економічні інструменти та надати їм чітких та ясних форм.

Конкурентоспроможність національної економіки передбачає її здатність створювати більше, ніж інші країни, господарське багатство. Причому за ринкових умов конкурентоспроможність тієї чи іншої країни багато в чому визначає *de facto* позиції її підприємств на міжнародному ринку. Тому держава зобов'язана гарантувати стабільність макроекономічних рамок функціонування підприємства, і навіть забезпечувати високий рівень громадських послуг. Важливе місце у цьому процесі займає митна адміністрація, яка відповідає за

багато економічні, правові, суспільні та міжнародні аспекти конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Результатом підвищення її діяльності буде зміцнення усієї національної економіки[7, с. 160].

І оскільки ефективно працююче підприємство є генератором економічного зростання країни, то держава через митні служби має бути активним учасником формування його міжнародної конкурентоспроможності. Не підлягає сумніву, що економічна політика має підтримувати вітчизняних виробників і на відкритому внутрішньому ринку, і на зовнішніх ринках як експортерів. Успіх такої політики залежить насамперед від економічної інфраструктури та інститутів державного апарату (це стосується й митної системи).

При цьому саме високопрофесійний людський капітал дає змогу постійно підтримувати високу результативність економічної політики. Знання працівників (людський капітал) відіграють основну роль у збільшенні ефективності будь-якої організації. Це стосується й митної адміністрації, яка є важливим елементом інституційного оточення підприємства, яке функціонує в умовах ринкової економіки та глобальної торгівлі. Зв'язок між чіткою діяльністю тієї чи іншої структури та розвитком її інтелектуального капіталу виступає парадигмою функціонування сучасної митної адміністрації. Держави, які не доведуть свої митні служби до рівня, що рекомендується, можуть випасти зі світової гри, яка називається глобальною торгівлею.

Звичайно, ефективний розвиток зовнішньоторговельної діяльності з позиції підвищення конкурентоспроможності національної економіки передбачає активну участь держави у міжнародному поділі праці, що обумовлює як постачання на зовнішній ринок товарів, так і їх закупівлю на світовому ринку з метою задоволення потреб як суб'єктів господарювання країни, так і громадян.

Отже, задоволення потреб громадян будь-якої країни внаслідок придбання ними товарів іноземного походження обумовлює їхнє переміщення через митний кордон, що визначає роль митної політики держави у забезпеченні економічної безпеки країни при одночасному підвищенні конкурентоспроможності національної економіки. Безумовно, переміщення товарів через митний кордон

передбачає щодо них як здійснення митних операцій, під якими розуміються дії, які вчиняють особи та митні органи з метою забезпечення дотримання митного законодавства, так і проведення митного контролю, який є сукупністю заходів, що здійснюються митними органами, у тому числі з використанням системи управління ризиками, з метою забезпечення дотримання митного законодавства.

Таким чином, якщо здійснення митних операцій особами та митними органами покликане забезпечити дотримання митного законодавства, то проведення митного контролю лише митними органами — дотримання як митного законодавства інтеграційного об'єднання, так і законодавства держав — членів.

Безперечно, митна політика, як соціально-економічний державний інститут, покликана мінімізувати негативні процеси, які можуть виникнути при переміщенні товарів через митний кордон, тобто не застосування системи управління ризиками або неефективне управління митними ризиками негативно відбивається на:

- розвитку економічного потенціалу як країни, і окремих її регіонів;
- формуванні оптимальної структури економіки, обороту зовнішньої торгівлі, експорту та імпорту товарів; підвищенні якості та рівні життя;
- забезпечення економічної безпеки [12, с. 61].

Зазначені фактори в сукупності істотно впливають на конкурентоспроможність національної економіки, під якою ми розуміємо реалізацію сукупності різних інновацій у вигляді національного матеріально-речового продукту, який затребуваний як на національному, так і на внутрішньому та світовому ринках товару, що зумовлює підвищувальну динаміку темпів економічного зростання та якості життя населення [15, с. 68].

Митна політика, безумовно, є невід'ємною частиною національної внутрішньої та зовнішньоекономічної політики держави, граючи вирішальну роль у розвитку процесів інтеграції та торговельних відносин з іншими країнами. Крім того, митна політика забезпечує захист національних інтересів, внутрішнього

ринку та активно впливає на стан державного бюджету, а отже, і на розвиток національної економіки в цілому.

Сутність національної митної політики виявляється у цілеспрямованому впливі держави на зовнішньоторговельні товарні потоки за допомогою відповідних економічних інструментів та адміністративних заходів. Формування митної політики та її реалізація пов'язані з вирішенням принципово важливих господарсько-економічних та зовнішньоекономічних завдань держави. Митна політика забезпечує насамперед досягнення наступних цілей:

а) збалансованість структури товарної пропозиції та товарообмінних операцій на ринку у межах митної території країни за рахунок стримування розмірів імпорту;

б) оптимальність рівноваги у складі структури зовнішньоторговельного обороту та головним чином його експортної складової[20, с. 72].

Особливе завдання національної митної політики зводиться до підтримки необхідного рівня економічної безпеки країни в частині, залежній від ЗЕД і особливо від імпорту. В даний час існує достатньо передумов у галузі ЗЕД, що містять загрозу безпеці держави. Найбільш серйозні з них можна позначити кількома позиціями:

- переважання експорту країни сировинних товарів хороших і одночасно втрата конкурентоспроможності і позицій на традиційних ринках збуту продукції;

- існуюча досі і періодично загострена проблема транспортування експортно-імпортних вантажів, включаючи нестачу нафтогазових транспортних артерій та вузлів, портів та портових споруд для відправлення та прийняття вантажів;

- нерозвиненість сучасної фінансової, організаційної та інформаційної інфраструктури;

- використання зовнішньоекономічних каналів, що розширюється, злочинним бізнесом, пов'язаним із ввезенням контрабандної продукції, наркотиків, небезпечних речовин, нелегальною торгівлею зброєю та ін[24, с. 33].

Із цим тісно пов'язана необхідність надійної системи захисту внутрішнього ринку, його споживачів та виробників, у тому числі від іноземної конкуренції, від ввезення недоброякісних та контрафактних товарів, а також посилення митного контролю.

Митна політика має сприяти посиленню контролю за вивезенням новітніх технологій та інтелектуальної власності, суттєво пов'язаних із рівнем економічної безпеки держави та її промислового потенціалу.

Серйозну загрозу національній безпеці становлять правопорушення у неторговому обороті — незаконне вивезення за кордон ікон, церковного начиння, предметів старовини та мистецтва, організований характер контрабанди духовних та культурних цінностей, колекційних матеріалів вітчизняних музеїв. У цій частині митна політика покликана реалізовувати не лише адміністративні, а й правоохоронні заходи у системі митного контролю та пропуску через митні кордони, спеціалізовані форми митної охорони та оперативної взаємодії із суміжними національними правоохоронними структурами, а також митними органами інших країн.

Митна політика також спрямована на вирішення завдань щодо стимулювання національних виробників, спонукаючи їх до зростання випуску конкурентоспроможної експортної продукції, особливо високого технологічного завершення. Це зрештою веде до розвитку імпортозамінного виробництва[34, с.82].

Одне з важливих завдань митної політики — недопущення дискримінації стосовно різних груп та представників учасників ЗЕД у процесі проведення митного оформлення продукції, що експортується та імпортується.

Крім названих завдань, митна політика низки країн має фіскальний характер, виконуючи часом свою головну функцію — формування доходної частини національного бюджету за рахунок митних платежів у вигляді мит, податків і зборів щодо учасників зовнішньоторговельних операцій.

Отже, митне регулювання є важливим елементом економічної політики будь-якої держави. Зокрема, комплекс раціональних митних заходів (це

стосується насамперед структури тарифних коштів) стимулює розвиток зовнішньої торгівлі країни й цим виступає чинником економічного зростання та конкурентоспроможності держави. Впливаючи на величину торгових оборотів, він впливає обсяг національного доходу, розмір інфляції і рівень зайнятості, і навіть на сальдо і структуру платіжного балансу.

1.3. Нормативно-правове регламентування митного контролю в Україні

Ключову роль у забезпеченні сприятливого інвестиційного клімату, привабливості національної економіки та конкурентоспроможності держави відіграє якісний рівень правового забезпечення митних відносин, спрощення порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Загалом виділимо шість рівнів нормативно – правового регламентування митного контролю в Україні (рис. 1.3).

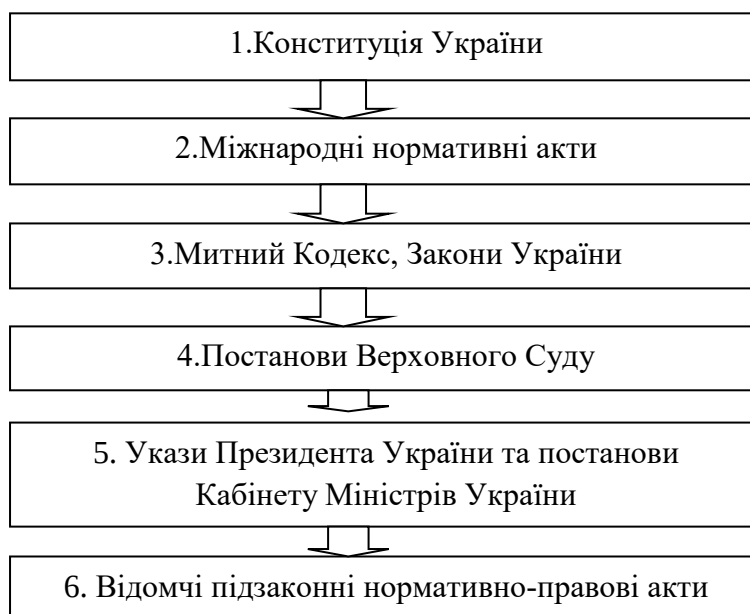

Рисунок 1.3 - Рівні нормативно – правового регламентування митного контролю в Україні

Джерело: узагальнено за [16]

Правова регламентація та практична реалізація митних режимів насамперед здійснюється з урахуванням закріплених у Конституції України принципів права, серед яких ключове значення має принцип верховенства права, що включає в себе три взаємопов'язані елементи: принцип верховенства прав і свобод людини, принцип верховенства ратифікованих Верховною Радою України норм міжнародного права над нормами національного права, а також принцип конституційності, тобто верховенства норм Конституції над нормами інших нормативно-правових актів.

Другу позицію за юридичною силою в ієрархії нормативно-правових актів посідають ратифіковані Верховною Радою України міжнародно-правові акти, одним із етапів ратифікації яких є перевірка на відповідність положенням Конституції України, яку здійснює Конституційний Суд України. Фундаментальне значення для національної юридичної практики мають рішення Європейського суду з прав людини, прийняті на основі та на виконання європейської Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини.

Враховуючи правову природу митних режимів, комплексний міжгалузевий характер цього правового інституту митного права, норми міжнародних договорів у сфері міжнародної торгівлі та митної справи є одним із основних джерел права в системі правових засад митних режимів. Зокрема, прямо пов'язані із митними режимами умови поставки товарів на експорт та імпорт, визначені Міжнародною торговою палатою в правилах Інкотермс, які виступають єдиним набором міжнародних правил для однозначного тлумачення найбільш уживаних торговельних термінів у зовнішній торгівлі.

Третю сходинку в ієрархії правових засад митних режимів в Україні посідає Митний кодекс України, який безпосередньо встановлює види митних режимів (ст. 70 Митного кодексу України), регламентує порядок вибору та зміни митного режиму (ст. 71), визначає митний статус товарів, що поміщуються у митний режим (ст. 72), а також регулює інші питання, пов'язані із відповідним митним режимом[18].

На цьому ж рівні за юридичною силою знаходяться закони України, які регулюють окремі питання, пов'язані із митними режимами: Закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про Митний тариф України» тощо. Проте основним нормативно-правовим актом, який регулює суспільні відносини у сфері правового регулювання митних режимів на рівні закону, є Митний кодекс України. Норми інших законів, які регулюють окремі питання зовнішньоекономічної діяльності, не повинні суперечити положенням Митного кодексу України.

Важливе місце в ієрархії правових основ митної справи загалом і митних режимів зокрема посідають постанови Касаційних судів у складі Верховного Суду та постанови Великої Палати Верховного Суду (четверта ланка в ієрархії), які містять правові позиції (висновки) вищого органу судової влади щодо правильного застосування норм матеріального і процесуального права. Де-факто вони є судовими прецедентами, тобто принципами розгляду судом певної юридичної справи, які застосовуються при розгляді всіх аналогічних справ у майбутньому.

Суди нижчих інстанцій можуть не врахувати висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, проте такі випадки зустрічаються нечасто. Таким чином, Верховний Суд фактично здійснює судову правотворчість у сфері правового регулювання митних відносин, здійснюючи казуальне тлумачення норм права та формуючи висновки щодо їх правильного застосування.

Так, Касаційний адміністративний суд у складі Верховного суду розмежував поняття «митний контроль» і «митне оформлення» (Постанова Верховного Суду від 18 січня 2018 року у справі No 807/3168/14). У вказаній справі позивач оскаржував дії працівників митного поста щодо проведення перегляду транспортного засобу з вантажем і його затримку через проведення додаткових перевірочних заходів [4].

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду вважає помилковими доводи скажника, що митний контроль є складником

митного оформлення при переміщенні товарів, транспортних засобів через митний кордон України, оскільки ці дві правові категорії (митний контроль і митне оформлення) відрізняються за своїм змістом і є двома різними процесами, які мають власні системні характеристики.

Відповідно до ст. 4 Митного кодексу України митне оформлення – це виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

Митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [18].

Згідно з приписами ст. 321 Митного кодексу України товари, транспортні засоби комерційного призначення перебувають під митним контролем з моменту його початку і до закінчення згідно із заявленим митним режимом. У разі вивезення товарів, транспортних засобів комерційного призначення за межі митної території України митний контроль закінчується після здійснення їх митного оформлення та перетинання ними митного кордону України, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму [18].

П'яту сходинку в ієрархії правових засад митних режимів посідають укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, які вже є підзаконним актами, що приймаються до виконання на основі та відповідно до Конституції і законів України. Основою для нормотворчості Президента і уряду у сфері правового регулювання митних режимів насамперед є Конституція та Митний кодекс України, які визначають обсяг їх нормотворчих повноважень і межі їх застосування. Прикладом нормотворчої діяльності Президента України у сфері правового регулювання митних відносин є Указ Президента України «Про Державну митну службу України» від 29 листопада 1996 року No 1145/96 у редакції від 30.04.2011 [25].

Кабінет Міністрів України відповідно до Конституції України здійснює правове забезпечення організації та діяльності Державної митної служби України, врегульовує питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій, а також інші питання, пов'язані з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України, їх митним оформленням та використанням.

Серед ключових нормативно-правових актів, які відносяться до правових засад митних режимів в Україні, належать Постанова КМУ No 227 від 06.03.2019 «Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України» [28]; Постанова КМУ No 450 від 21.05.2012 «Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій», якою затверджено Положення про митні декларації [23], Постанова КМУ No 295 від 27.03.2013 «Про деякі питання перебування товарів у митному режимі переробки на митній території України, обмеження і заборони щодо поміщення окремих товарів у зазначений митний режим і визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» [26].

На шостій сходинці ієрархії нормативно-правових актів, які регулюють окремі питання митних режимів в Україні, знаходяться відомчі підзаконні нормативно-правові акти, а саме накази міністерств і Державної митної служби України. Це Наказ Міністерства фінансів України від 27.09.2021 № 517 «Про деякі питання провадження митної брокерської діяльності» [27] та Наказ Державної митної служби України від 17.11.2005 No 1118 «Про затвердження Правил митного контролю та митного оформлення транспортних засобів, що переміщуються громадянами через митний кордон України» [29].

У відомчих нормативно-правових актах положення законів, постанов уряду максимально деталізуються, і завдяки досить простій процедурі прийняття наказів органи публічної адміністрації мають можливість оперативно реагувати на зміни у суспільних відносинах, вирішувати нагальні питання їх адміністративно-правового регулювання. Накази є універсальними підзаконними нормативно-правовими актами, якими затверджуються відповідні порядки, інструкції, положення, стандарти, нормативи, тарифи та форми документів. Проте

необхідність дотримання принципів верховенства права та правової визначеності вимагає від публічної адміністрації надавати перевагу законодавчому врегулюванню більшості питань, пов'язаних із правовим регулюванням митних режимів в Україні. Саме тому основним джерелом права в такому випадку є Митний кодекс України, правова матерія якого доповнюється практикою Верховного Суду, яка по суті має прецедентний характер.

Отже, основою правового регулювання митних режимів є Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, Митний кодекс України та закони України у сфері правового регулювання митних відносин, Укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств і Державної митної служби України. Суттєве значення для національної юридичної практики у сфері правового регулювання митних режимів мають рішення Європейського суду з прав людини, прийняті на основі та на виконання європейської Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини. Враховуючи правову природу митних режимів, комплексний міжгалузевий характер цього правового інституту митного права, норми міжнародних договорів у сфері міжнародної торгівлі та митної справи є одними з основних джерел права у системі правових засад митних режимів. Важливу роль у правовому регулюванні митних відносин відіграють постанови Верховного Суду (Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду), в яких містяться правові позиції щодо правильного застосування норм матеріального та процесуального права.

РОЗДІЛ 2

ЕФЕКТИВНІСТЬ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ

2.1 Аналіз сучасного стану митного контролю в Україні

У зв'язку із повномасштабною війною росії проти України, введенням воєнного стану в Україні, тимчасовим вимушеним призупиненням діяльності окремих митниць зафіксовано значне зменшення активності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що вплинуло на забезпечення виконання доведених Міністерством фінансів України індикативних показників перерахувань митних платежів до державного бюджету.

За рахунок звільнення з 01.04.2022 до 01.07.2022 від оподаткування при ввезенні на митну територію України транспортних засобів, а також товарів (крім алкогольних напоїв і тютюнових виробів), що ввозились підприємствами для вільного обігу, у тому числі платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи, недонадходження доходів становило 55,1 млрд гривень. Відповідно до Закону України від 21.06.2022 № 2325-IX „Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування” зазначені пільги скасовано. Запровадження нульової ставки акцизного податку і зменшення ставки ПДВ на пальне з 20 до 7 відс. відповідно до Закону України від 15.03.2022 № 2120-IX „Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану” призвело з 17.03.2022, за оцінкою Рахункової палати, до недонадходження 21,9 млрд грн ПДВ із ввезених на митну територію України товарів і 20,4 млрд грн акцизного податку. Згідно із Законом України від 21.09.2022 № 2618-IX „Про внесення змін до розділу XX „Перехідні положення” Податкового кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії

правового режиму воєнного, надзвичайного стану” з 30.09.2022 нульову ставку акцизного податку на пальне скасовано.

Скасування з 1 липня 2022 року окремих пільг суттєво збільшило надходження ПДВ із ввезених товарів і ввізного мита(рис.2.1).

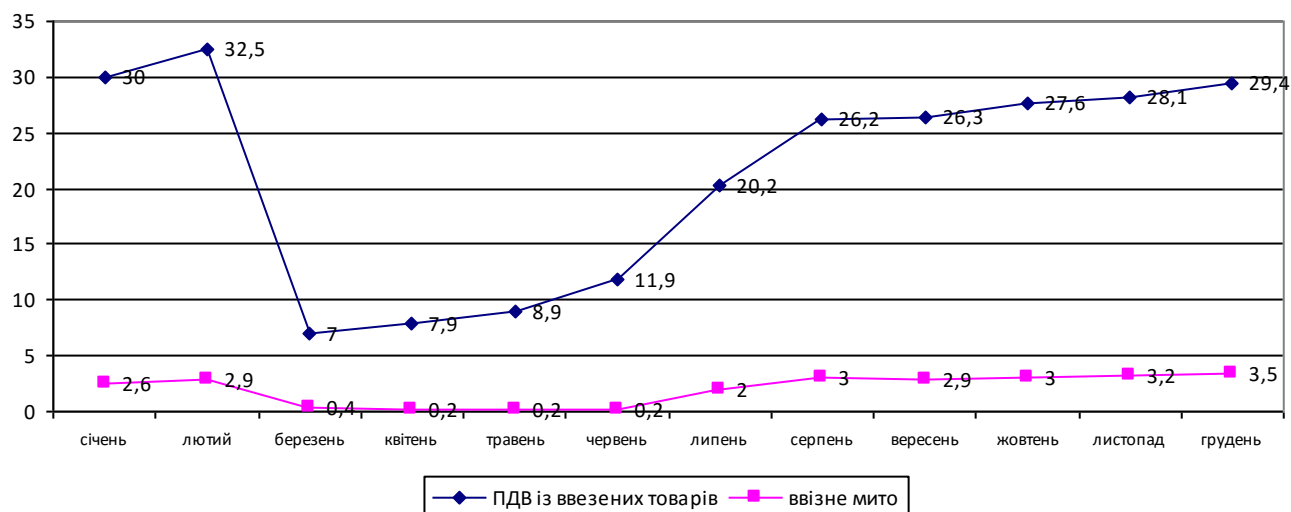

Рисунок 2.1 - Надходження ПДВ із ввезених товарів і ввізного мита до бюджету України у 2022 році, млрд..грн.

Джерело: [22]

За результатами роботи протягом січня–грудня 2022 року до Державного бюджету України забезпечено перерахування митних та інших платежів у сумі 300,8 млрд грн, що становить 56,9% від планового показника (528,3 млрд грн). Також на стан виконання індикативних показників вплинуло прийняття Верховною Радою України низки законодавчих змін з питань пільгового оподаткування товарів, що ввозяться на митну територію України в умовах воєнного стану. Так, загальна сума звільнень від сплати митних платежів при імпорті товарів в Україну у 2022 році становила 179,3 млрд грн, у тому числі 79,3 млрд грн – пільгове оподаткування товарів згідно з законодавчими актами, прийнятими в умовах воєнного стану. Починаючи з дня введення воєнного стану в Україні (24.02.2022), за 258 днів перераховано митних платежів до бюджету

України у сумі 226,5 млрд грн, середньоденне надходження митних платежів становило 878 млн гривень.

Помісячне надходження митних платежів до Державного бюджету України у 2021-2022 роках наведено на рис.2.2.

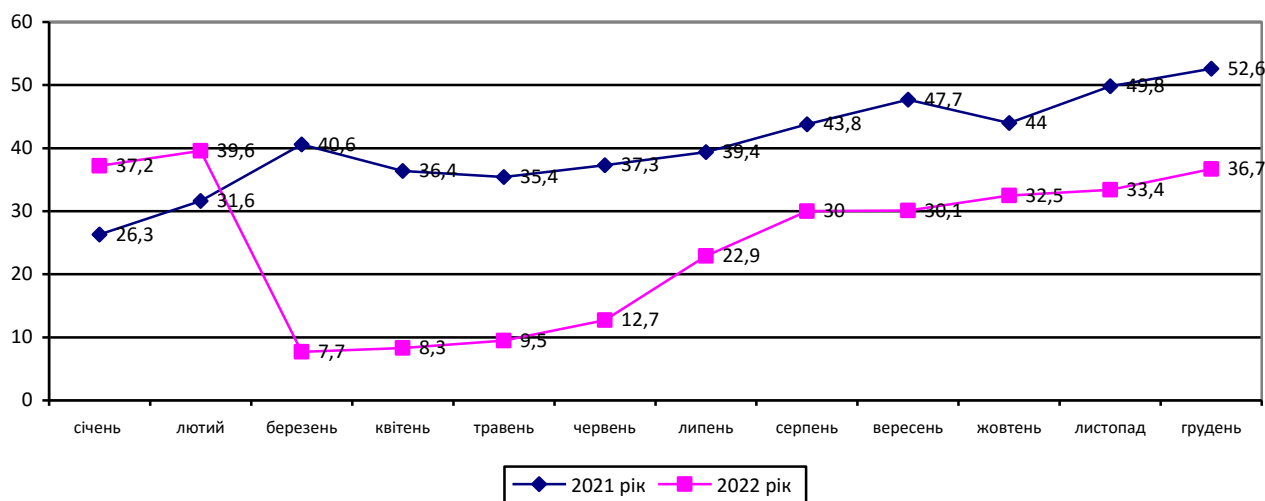

Рисунок 2.2 – Надходження митних платежів до Державного бюджету України у січні – грудні 2021-2022 років, млрд..грн.

Джерело:[10]

Як видно на рис.2.2, після зняття пільг у липні 2022 року, обсяг митних платежів суттєво збільшились.

На рис.2.3 наведено структуру митних платежів у 2022 році.

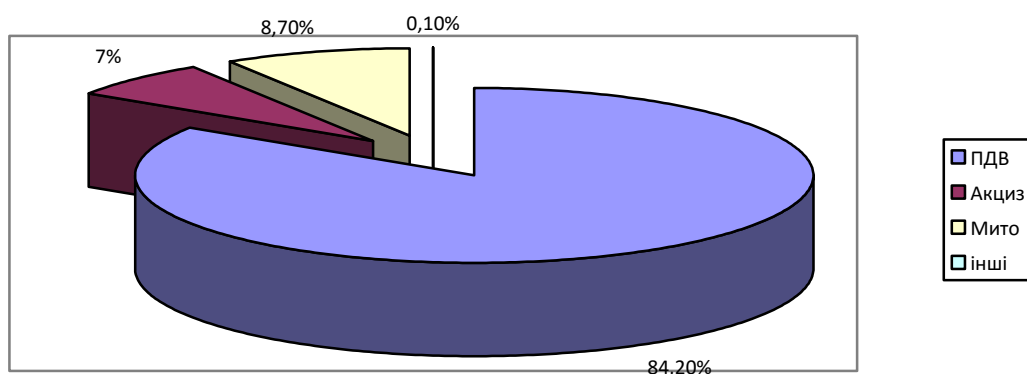

Рисунок 2.3 – Структура митних платежів у 2022 році, %

Джерело:[22]

У митних платежах, як і загалом, у доходах Державного бюджету України, найбільшу частку складає ПДВ – 84,2%(253060 млн.грн.), частка мита значно менше – 8,7%(ввізне мито 23912 млн.грн. та 2336 млн.грн. вивізне мито), акцизний податок – 7%(21099 млн.грн.), частка інших митних платежів незначна – 0,1%, найбільшим є єдиний збір у сумі 176 млн.грн.

У зв'язку із повномасштабною війною росії проти України, введенням воєнного стану в Україні, а також ураховуючи низку факторів, які впливали на стан роботи митних органів, Департаментом протягом березня – липня 2022 року індикативні показники доходів до Державного бюджету України митницям не доводились.

Водночас з метою ефективної роботи митниць із забезпечення досягнення розрахованих очікуваних надходжень доходів митних та інших платежів до Державного бюджету України, які надавалися Міністерству фінансів України та Державній казначейській службі України, щомісячно листами Держмитслужби, починаючи з серпня 2022 року, до митниць доводились орієнтовні очікувані показники надходжень до державного бюджету. Крім того, у зв'язку з прийняттям Закону України від 03 листопада 2022 року № 2710-IX «Про Державний бюджет України на 2023 рік» Держмитслужба на лист Мінфіну надала пропозиції до помісячного розпису прогнозних показників доходів Державного бюджету України на 2023 рік із податків і зборів загального та спеціального фондів державного бюджету, контроль за справлянням яких закріплено за Держмитслужбою. З метою безумовного виконання індикативних показників доходів держбюджету реалізовувались заходи, спрямовані на посилення контролю за повнотою оподаткування, правомірністю застосування звільнень від сплати митних платежів[10].

Протягом 2022 року вносилися зміни до Класифікатора видів надходжень, що контролюються митними органами, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 20.09.2012 № 1011, якими доповнено новими кодами класифікації доходів бюджету 14030601 (сигарили), 15010600 (мито, яке сплачується при розміщенні суден у митний режим тимчасового ввезення з

умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами). Здійснюється облік і адміністрування митних та інших платежів, контроль за справлянням яких покладено на Держмитслужбу, забезпечується функціонування депозитного рахунку Держмитслужби для зарахування авансових платежів (передоплати), що вносяться підприємствами до/або під час митного оформлення (щоденна підготовка інформації щодо стану розрахунків з бюджетом; інформації щодо очікуваних та прогнозних надходжень; формування реєстрів на перерахування митних платежів до держбюджету та реєстрів на повернення коштів авансових платежів; обробка актів-звірок з платниками; розгляд звернень щодо зарахування авансових платежів; звірка з платниками щодо залишків коштів; звірка з казначейством тощо).

У 2022 році додаткові надходження від контролю за правильністю декларування країни походження товару склали 394,6 млн грн, що на 69,7 млн грн (15 %) менше ніж за аналогічний період 2021 року (2021 рік – 464,3 млн грн)(рис.2.4).

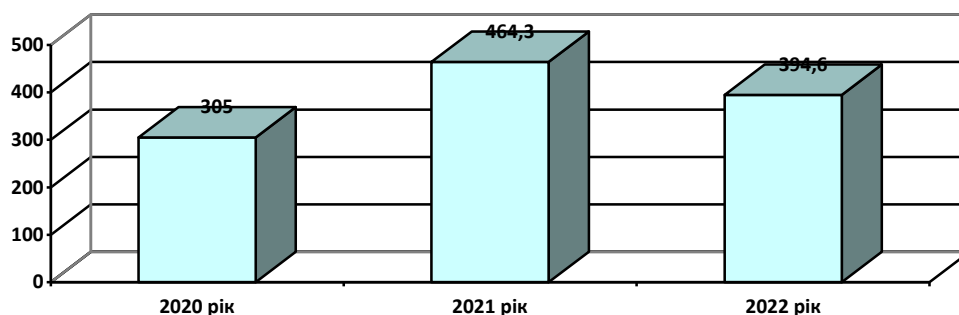

Рисунок 2.4 – Додаткові надходження від митного контролю за правильністю декларування країни походження товару, млн..грн.

Джерело: [22]

За 2022 рік митними органами зарубіжних країн за запитами Держмитслужби перевірено 6913 преференційних документів про походження товару, з них не підтверджено преференційний статус походження товарів щодо 15 071 документа, сума митних платежів, що підлягає сплаті, становить 164,1 млн грн (станом на 01.01.2023 сплачено до бюджету 72,6 млн грн).

Не дивлячись на дію в Україні воєнного стану за 2022 рік митницями Держмитслужби видано – 269 771 од. сертифікатів, що на 144 404 од. або 115 % більше порівняно з аналогічним періодом минулого року (125 367 од.). Найбільшу кількість сертифікатів у звітному періоді було видано на товари, експорт яких з України здійснювався на умовах вільної торгівлі до таких держав:

- ЄС – 265 687 од.;
- Велика Британія – 2169 од.;
- ЄАВТ – 902 од.;
- Ізраїль – 653 од.;
- Грузія – 208 од.;
- Чорногорія – 152 од. [22]

Таким чином, Держмитслужбою забезпечується на постійній основі преференційний доступ на ринки держав ЄС, ЄАВТ, Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, Грузії, Держави Ізраїль та Республіки Чорногорія експорту товарів з України.

Робота митниць за напрямом класифікації товарів є одним із визначальних елементів повноти надходжень митних платежів до бюджету та для застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання. Показник щодо донарахування митних платежів до Державного бюджету України за напрямом класифікації товарів у 2022 році становить 214 млн гривень.

Протягом 2022 року класифікаційними підрозділами митних органів прийнято 1616 класифікаційних рішень, за їх результатами класифіковано 2 378 товарів. Порівняно з 2021 роком кількість прийнятих класифікаційних рішень зменшилась на 32%, кількість класифікованих товарів – зменшилась на 37%. Додаткові надходження до бюджету за рахунок класифікаційної роботи митних органів порівняно з попереднім аналогічним періодом зменшилися на 25% (214 млн грн проти 287 млн грн)(рис.2.5).

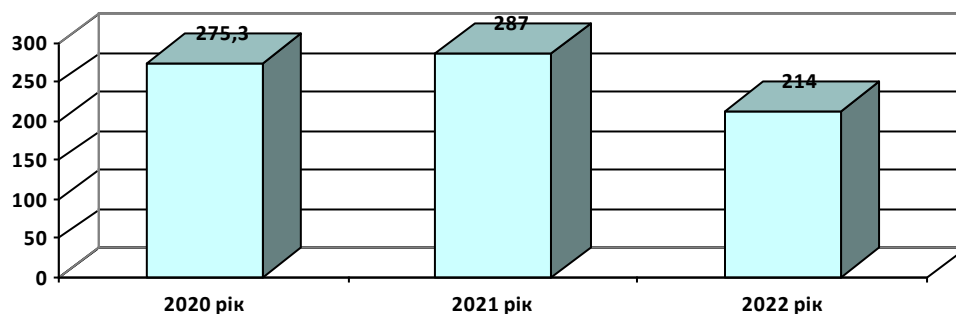

Рисунок 2.5 – Сума донарахувань митних платежів за рахунок класифікаційної роботи, млн.грн.

Джерело: [22]

За результатами роботи за напрямом класифікації товарів у 2022 році: найбільші суми донарахувань митних платежів до держбюджету (137 млн грн або 63 % від загальної суми по системі) забезпечено такими митницями Держмитслужби:

- Київською (58 млн грн або 27 %), Львівською (33 млн грн або 15%), Одеською (26 млн грн або 12%), Дніпровською (20 млн грн або 9 %);

- найменші суми донарахувань митних платежів до Держбюджету (6,4 млн грн або 3% по системі) припадають на Кропивницьку (911 тис грн або 0,4%), Черкаську (1,4 млн грн або 0,6%), Енергетичну (1,8 млн грн або 0,9%), Закарпатську (2,3 млн грн або 1,1%) митниці Держмитслужби[22].

Так, за результатами постійного моніторингу митних декларацій на товари, що поміщуються у митний режим тимчасового ввезення, зокрема, з умовним частковим звільненням від оподаткування, у 2022 році було направлено 6 листів до митниць з вимогою перевірки повноти нарахування платежів та в разі необхідності їхнього донарахування (Волинська – 2, Львівська – 2, Рівненська – 1, Одеська – 1).

Внаслідок вжитих заходів донараховано митних платежів на суму 315 778 грн, а саме в розрізі митниць:

- Львівська – 1 493,71 грн;
- Рівненська – 12 782,5 грн;

- Волинська – 152 683,77 грн;
- Одеська – 148 818,86 гривень.

У результаті взаємодії з Торгово-промисловою палатою України на рахунки митниць (Волинська, Львівська, Закарпатська, Харківська) перераховано кошти за порушення умов тимчасового ввезення товарів за книжками АТА на суму 2 536 407 гривень.

У 2022 році митницями гарантам виставлено 65 вимог щодо сплати митних платежів на загальну суму 30 437,1 тис. грн, з них:

- за 8 вимогами до держбюджету сплачено 1 655,2 тис. грн;
- по 52 вимогах за рішенням суду зупинено дію вимог на суму 26 060,9 тис. грн;
- 1 вимога зупинена у зв'язку з наданням сертифіката ТПП про форсмажорні обставини на суму 204,6 тис. грн;
- 2 вимоги на суму 1 676,8 тис. грн не сплачені гарантом у строк (внесено відмітку в ЄАІС про зупинення прийому гарантій);
- 1 вимога отримана гарантом (строк сплати не настав) – 367,4 тис. грн;
- 1 вимога направлена гаранту, але інформація про її отримання ще не надійшла – 472,2 тис. грн(табл..2.1).

Таблиця 2.1 – Платежі до Державного бюджету України за митними формальностями та процедурами у 2022 році

Митні процедури	Сума, тис.грн.
Донараховано за результатами моніторингу декларацій на товари, що поміщувались у режим тимчасового ввезення, та перераховано до держбюджету	315,778
Перераховано до держбюджету за порушення умов тимчасового ввезення товарів за книжками АТА на суму	2536,407
За результатами заходів щодо контролю за переміщенням товарів: У тому числі:	
На умовах Конвенції МДП, Всього за 84 книжками МДП нараховано	21728,5
За 72 випадками внесення грошової застави нараховано/з них за 27 випадками перераховано до держбюджету	20845/в3557
За 65 вимогами гарантам нараховано/з них за 8 випадками перераховано до держбюджету	30437,1/1655,2
Загальна сума нарахованих коштів	75862,8
З них перераховано до держбюджету	8064,5

Джерело:[22]

Результатом здійснення аналітично-пошукової роботи, спрямованої на виявлення способів і механізмів переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення з порушенням законодавства України з питань митної справи, а також проведених заходів в умовах воєнного стану стало виявлення митницями 11 098 порушень митних правил із вартістю предметів правопорушень на суму майже 3 млрд грн. (вартісний показник збільшився на 5% порівняно з 2021 роком).

У 2 250 справах про порушення митних правил тимчасово вилучено предмети правопорушень на суму майже 700 млн гривень. Зокрема, у справах про порушення митних правил вилучено: промислових товарів на суму 458 млн грн, продовольчих товарів на суму майже 50 млн грн, валюти на суму 147 млн грн, транспортних засобів на суму 43 млн грн.

За результатами розгляду справ судами накладено стягнень (конфіскація товарів та штрафи) на суму понад 1,8 млрд грн, і цей показник на 10% більше за аналогічний показник 2021 року. До державного бюджету перераховано майже 103 млн грн від стягнутих штрафів (накладених митницею та судом) та реалізації конфіскованого майна.

Протягом 2014 – 2022 р. р. указами Президента України введено в дію 74 рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»(рис.2.6).

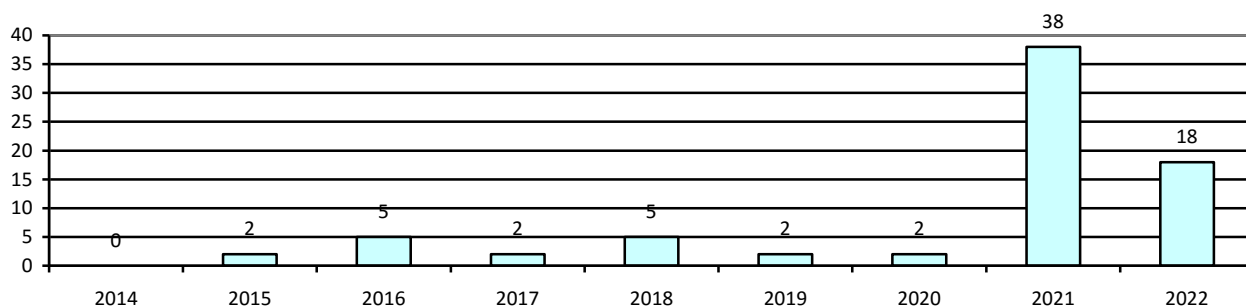

Рисунок 2.6 – Кількість рішень РНБО у 2014-2022 роках, які введено в дію Указами Президента України, од.

Джерело:[22]

З цих рішень у 2022 році указами Президента України було введено в дію 18 рішень Ради національної безпеки і оборони України «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» щодо 3 444 фізичних осіб та 1 696 юридичних осіб(рис.2.7).

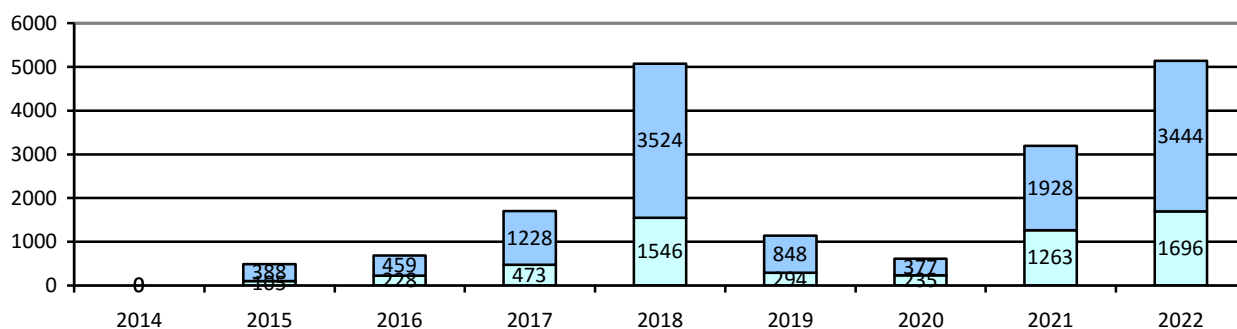

Рисунок 2.7 – Застосування санкцій до юридичних та фізичних осіб у 2014-2022 роках, од.

Джерело:[22]

Станом на кінець 2022 року Держмитслужбою контролювалось застосування санкцій до 14 110 осіб (юридичні особи – 4 632, фізичні особи – 9 478).

За січень – лютий 2022 року підрозділами митного аудиту митниць за звітними даними проведено 188 документальних перевірок підприємств, за результатами яких донараховано грошових зобов'язань зі сплати митних платежів на суму на суму 147,44 млн. гривень. У зв'язку із зупиненням проведення документальних перевірок (Закон України від 24 березня 2022 року № 2142-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану»), акценти в роботі Департаменту у цьому напрямі були зміщені на організацію митницями роз'яснювальної роботи щодо застосування законодавства з питань, що належить до компетенції митниці; надання консультацій з питань практичного застосування окремих норм законодавства з питань митної справи відповідно до Митного кодексу України та проведення кампанії добровільної сплати до

бюджету митних платежів у зв'язку із встановленими ознаками порушення митного законодавства.

Всього за 2022 рік підрозділами митного аудиту митниць до держбюджету забезпечено перерахування 56,4 млн грн, з них: за результатами документальних перевірок, проведених в 2022 році та минулих роках – 13,2 млн грн, за результатами роз'яснювальної роботи щодо усунення виявлених порушень – 43,2 млн гривень.

Станом на кінець 2022 року у справах підрозділів митного аудиту митниць знаходяться на опрацюванні 1 618 матеріалів, що містять ознаки порушення митного законодавства, з орієнтовною сумою недоборів митних платежів 923,76 млн гривень[10].

В межах взаємодії з іноземними державними установами (Департаменту технічної допомоги Казначейства США) та міжнародними проектними програмами (Twinning, TAIEХ), протягом 2022 року надавались пропозиції щодо отримання матеріально-технічної допомоги в частині навчання та удосконалення процесів за напрямками(табл..2.2):

- системи управління ризиками при плануванні проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи;

- стягнення митних платежів у разі несплати або неповної сплати митних платежів у визначений законодавством строк та напрацювання нових механізмів, враховуючи світовий досвід здійснення заходів стягнення податкового боргу, який виник у зв'язку з невиконанням гарантом своїх зобов'язань.

Посадовими осами Департаменту та підрозділів митного аудиту митниць взято участь у організованому EU4PFМ семінарі на тему «Ефективний постмитний контроль та митний аудит. Рекомендації щодо вдосконалення процесів пост-митного контролю/митного аудиту», який відбувся у онлайн-форматі 15– 16.11.2022.

Таблиця 2.2 - Взаємодія з міжнародними організаціями (програмами) у напрямку розвитку митного аудиту в 2022 році

Міжнародні організації(програми)	Результати
EU4PFM	Напрацьовано план роботи на IV квартал 2022 – 2023 року Організовано проведення семінару з метою набуття практичного досвіду побудови системи управління ризикам для відбору підприємств до перевірок Організовано експертний перегляд підготовлених методичних рекомендацій щодо проведення документальних перевірок з різних напрямів та надано відповідні висновки
TAIEX	Надано до Департаменту міжнародної взаємодії проєктної пропозиції щодо організації поїздки до країни ЄС з метою ознайомлення з процесами проведення пост-митного контролю та митного аудиту в країнах ЄС, найкращих світових практик та отримання практичних навичок
TWINNING	Надано до Департаменту міжнародної взаємодії проєктні пропозиції щодо надання матеріальнотехнічної допомоги у частині навчання англійської мови посадових осіб Держмитслужби
Казначейство США	Надано пропозиції на отримання технічної допомоги у проведенні практичних семінарів з отримання досвіду провідних країн, а саме за такими напрямками: удосконалення системи управління ризиками при плануванні проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи стягнення митних платежів у разі несплати або неповної сплати митних платежів у визначений законодавством строк

Джерело: [22]

У листопаді 2022 року узгоджено план роботи з EU4PFM на 2023 рік, що передбачає проведення низки заходів, направлених на підвищення інституційної спроможності митного аудиту в Україні та розвитку системи управління ризиками щодо відбору підприємств для проведення документальних перевірок. Також організовано експертний перегляд міжнародною проєктною програмою EU4PFM розроблених Департаментом Методичних рекомендацій щодо проведення документальних перевірок (за напрямками). Очікується отримання відповідних рекомендацій у 2023 році.

Отже, через повномасштабне вторгнення рф на територію України було зупинено діяльність деяких митниць України, суттєво зменшились обсяги експортних та імпорتنних вантажів і відповідно надходження митних платежів, з березня по червень 2022 року були введено пільги по оподаткуванню товарів та

зменшення ставки ПДВ на імпорт пального, що теж вплинуло на надходження митних платежів до Державного бюджету України, що зумовило виконання плану лише на 56,9%. У 2022 році, не зважаючи на досить складні умови роботи в умовах військового стану проводилась активна робота по визначенню правильної митної вартості, митно – тарифному регулюванню, контролю за класифікацією товару, організацією митного контролю та оформлення, виконання рішень РНБО, участь у міждержавних заходах, тощо.

2.2 Ефективність митного контролю в Україні та конкурентоспроможність держави: показники та напрями впливу

Конкурентоспроможність країни залежить від багатьох факторів, зокрема: макроекономічна стабільність, ефективності державного управління, захист прав інтелектуальної власності, ринок товарів та послуг, ринок праці тощо.

Так, спроби покращити макроекономічне середовище, наприклад, оптимізувати контроль над державними фінансами, будуть вдалими лише за належної прозорості системи управління фінансами, відсутності корупції та масштабних порушень.

Оцінку економічної свободи України було тимчасово призупинено через вторгнення росії з 24 лютого 2022 року.

Динамічна та стійка економіка є важливим двигуном свободи та незалежності України. Економічний потенціал України тривалий час пригнічувався поганим економічним управлінням. До війни основи економічної свободи були тендітними і створювалися нерівномірно по всій країні. Низькі рейтинги в Індексі економічної свободи та інших міжнародних дослідженнях недвозначно вказують на системні недоліки в критичних сферах прозорості, ефективності та відкритості, які перешкоджають повній реалізації економічного потенціалу країни.

Україна, давно відома як «Житниця Європи», розташована у Східній Європі на північ від Чорного моря. Її ділові та політичні мережі були перетворені

другим вторгненням Росії, яке розпочалося у лютому 2022 року. Росія спалила більшу частину запасів зерна в Україні, спричинивши глобальну продовольчу кризу. Політичний новачок Володимир Зеленський переміг на президентських виборах у квітні 2019 року, а його партія отримала абсолютну більшість на парламентських виборах у липні 2019 року. Незаконна анексія Росією Кримського півострова та друге вторгнення продовжують завдавати збитків економіці України, яка значною мірою залежить від виробництва пшениці та експорту промислової та енергетичної продукції.

Загалом верховенство закону в Україні слабе. Оцінка прав власності в країні нижча від середньосвітового показника; оцінка ефективності судової системи нижче середньосвітового показника; та оцінка сумлінності уряду нижча за середньосвітовий показник.

Економіка України упродовж останніх років, попри наявні вади сировинної споживчої моделі розвитку, довела, що здатна тримати удар та адаптуватися до суттєвих форс-мажорних обставин.

Показник економічної свободи України становить 54,1, що робить її економіку 130-ою найвільнішою в індексі 2022 року. Україна посідає 44-е місце серед 45 країн Європейського держави, а її загальний показник нижчий від середніх регіональних та світових показників[41].

П'ять років тому українська економіка набирала сили, але 2019 року зростання сповільнилося, а 2020 року економіка скоротилася. Зростання відновилося 2021 року. Протягом останніх років економічна свобода загалом мала тенденцію до зростання, що зумовлено впливом міжнародних євроінтеграційних процесів на економіку України(рис.2.1). Завдяки збільшенню показників свободи праці та фінансової свободи Україна зафіксувала вражаючий загальний приріст економічної свободи на 6,0 пунктів з 2017 року, але, як і раніше, перебуває у середніх лавах «В основному невільних» країн. Стан бюджету дещо позитивний, але свобода інвестицій, фінансова свобода та верховенство закону мають значні недоліки.

В Україні діє 20 преференційних торгових угод. Середньозважена за торгівлею тарифна ставка становить 3,2 відсотка, і діють 150 нетарифних заходів. Незважаючи на прогрес, бюрократія та корупція стримує таке необхідне зростання приватних інвестицій. Неповоротні кредити продовжують гальмувати банківську систему. Недостатній розвиток ринку капіталу обмежує можливості фінансування.

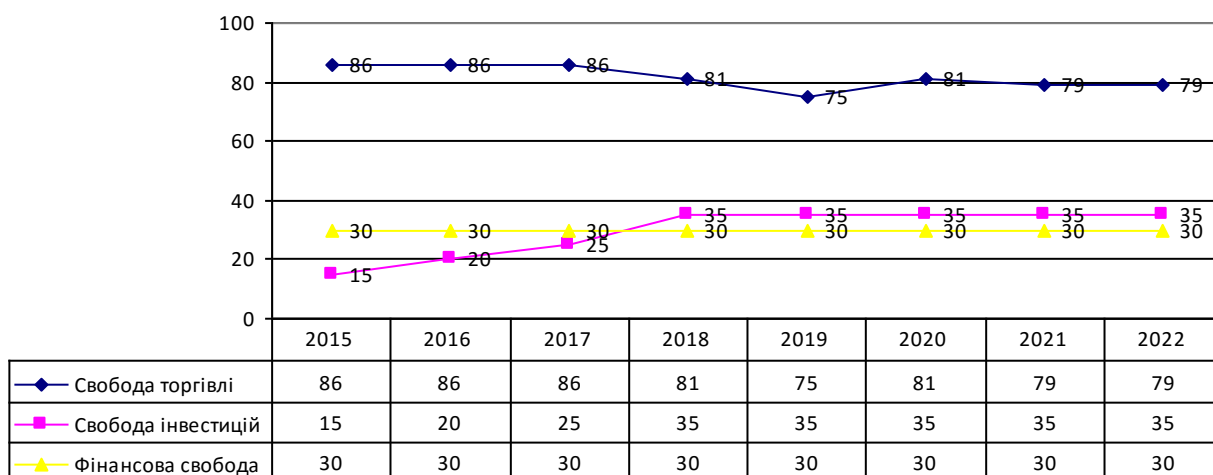

Рисунок 2.8 - Динаміка індексів економічної свободи України

Джерело: складено за [41]

Індекс свободи торгівлі для України вимірює відсутність тарифів та інших бар'єрів, які впливають на міжнародну торгівлю товарами та послугами. Середнє значення для України за цей період склало 82 пункти при мінімумі 75 пункти 2019 року та максимум 86 пунктів 2015 року. Останнє значення з 2022 року складає 79 пунктів. Для порівняння, середній світовий показник у 2022 році, заснований на 175 країнах, становить 69 балів, у Європі -83 бали[43].

Індекс інвестиційної свободи для України від Heritage Foundation вимірює обмеження на інвестиційну діяльність як у країні, так і за її межами. Вищий бал означає менше обмежень. Середнє значення для України за цей період склало 29 балів при мінімумі 15 балів у 2015 році та максимум 35 балів у 2018 році. Останнє значення з 2022 року складає 35 пунктів. Для порівняння, середній світовий показник у 2022 році, заснований на 175 країнах, становить 57 балів, у Європі – 62 бали. [43].

Індекс фінансової свободи для України від Heritage Foundation вимірює ефективність банківської системи та втручання уряду у фінансову систему. Вищий бал означає ефективніші банківські установи та менше втручання держави. Середнє значення для України за цей період склало 30 пунктів, і за останні 8 років воно не змінилось. Останнє значення з 2022 становить 30 пунктів. Для порівняння, середній світовий показник у 2022 році, заснований на 175 країнах, становить 49 балів, у Європі – 53 бали. [43].

З 2013 по 2022 року за індексом сприйняття корупції Україна піднялась на 8 балів(рис.2.9), і займає 116 місце серед 180 країн світу.

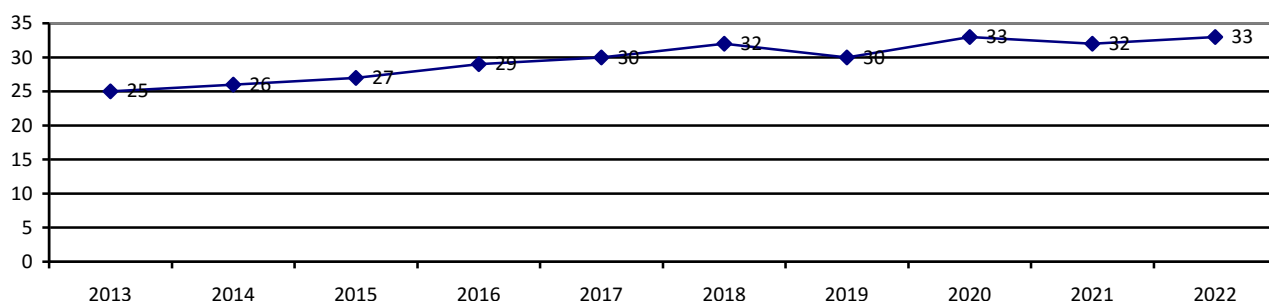

Рисунок 2.9 – Індекс сприйняття корупції України за 2013-2022 роки, бали

Джерело: [44]

Насамперед, на дев'ять балів підвищилася оцінка щодо опитування думки менеджерів від Всесвітнього економічного форуму в Давосі. Зокрема, бізнес побачив покращення у меншій поширеності хабарів, пов'язаних з імпортом та експортом, комунальними послугами, щорічною сплатою податків, виграшем публічних контрактів та ліцензій та отриманням сприятливих судових рішень.

Проте було й дослідження, за яким Україна втратила бали. Це міжнародний огляд ризиків по країнах групи PRS (група PRS - 140 країн, які оцінює PRS як організація у своєму міжнародному International Country Risk Guide) за 2022 рік. Він з 1980 року щомісяця представляє рейтинги політичних, економічних та фінансових ризиків, важливих для міжнародного бізнесу, для 140 країн.

У CPI-2022 потрапили щомісячні оцінки з вересня 2021 по серпень 2022 року, тобто це дослідження враховує і час після повномасштабної агресії Росії в Україну. Тут йдеться про оцінку корупції в рамках політичної системи, і ці показники найбільше пов'язані з наявною чи потенційною корупцією у формі надмірного контролю, кумівства, обміну послугами, таємного фінансування партій чи підозрілих політичних зв'язків між політикою та бізнесом.

І як тут не згадати, що завдяки народним депутатам під час карантину, пов'язаного з пандемією COVID-19, політичні партії позбавили обов'язку подавати свої фінансові звіти на перевірку до НАЗК. Така ситуація триває майже три роки — з весни 2020-го. І, звичайно, це не могло не вплинути на оцінку міжнародних аналітиків. До речі, за цей час громадськість неодноразово виходила із закликами відновити подання звітності партіями, але влада продовжує зберігати недостатню прозорість.

За іншими шістьма дослідженнями оцінка України залишилася без змін. Хоча одне з них, Індекс трансформації Фонду Бертельсманна за 2022 рік, використовувалося й минулого року, що зумовлює логічну сталість оцінки щодо нього в CPI. Зважаючи на це, владі слід перейматися тим, щоб 2023 року відійти від такого застою у бік зростання, і зробити це можна, продовжуючи відповідні реформи, а не заморожуючи їх.

Результати митного індексу Європейської Бізнес Асоціації ґрунтуються на експертному опитуванні співробітників компаній-членів, що задіяні у митній сфері. Митний індекс - це сукупність кількох показників (як-то рівень корупції в митних органах, якість послуг, робота «єдиного вікна», тощо) оцінок митних процедур компаній, які взаємодіяли з митницею. Дослідження складається з трьох тематичних блоків – корупція, якість митних послуг, робота «Єдиного вікна». Індекс вимірюється два рази на рік[9]. Позначка 3 вважається нейтральною. Максимальна оцінка складає 5 балів. (рис.2.10).

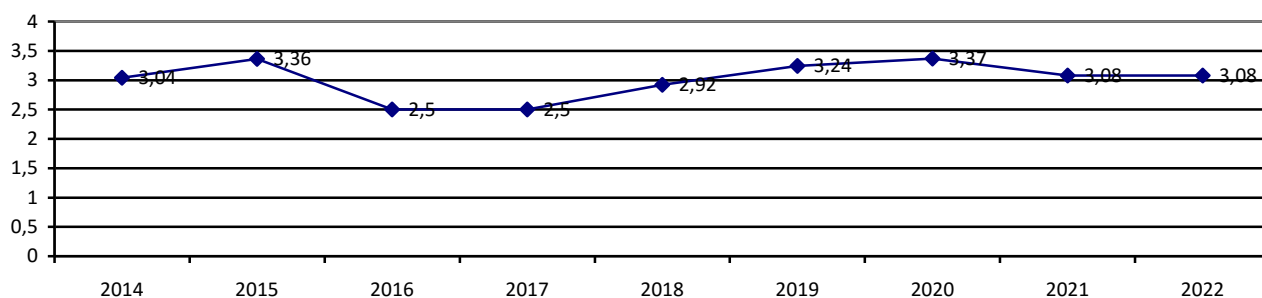

Рисунок 2.10 – Митний індекс України у 2014-2022 роках, бали

Джерело: [9]

Серед складників індексу найгірше митні експерти оцінили якість надання митних послуг, найкраще – роботу «Єдиного вікна».

Результати опитування демонструють, що оцінка роботи митниці експертами Асоціації залишається концептуально незмінною протягом останнього року. Так, 56% вважають, що корупція в митних органах залишається на тому ж рівні (54%), хоча 31% опитаних помітили зменшення проявів корупції.

Збільшилась кількість респондентів, які задоволені якістю послуг та професіоналізмом посадових осіб на митниці – наразі таких 54%. Відсоток незадоволених рівнем обслуговування митних органів також зменшився і склав 10% опитаних. Тоді як у минулому періоді таких було 44% і 24% відповідно[2].

Традиційно найвищу оцінку експертів отримала робота системи «Єдине вікно». Переважна більшість, а саме 67% опитаних відповіли, що здебільшого або повністю задоволені користуванням «Єдиним вікном», і тільки 7% залишилися невдоволеними роботою системи. При цьому компанії вказують на нестачу злагодженої взаємодії між контролюючими органами та низьку активність митниці щодо координації такої взаємодії.

Наразі найбільше труднощів при проходженні митного контролю у компаній виникає з Держпродспоживслужбою. Зокрема, експерти скаржаться на ускладнену та тривалу процедуру фітосанітарного та ветеринарного контролю, обтяжливий контроль товарів у дерев'яній тарі. Також бізнес стикається з вимаганням документів у паперовій формі на додачу до електронних, численними

затримками, спірними ситуаціями стосовно митної вартості товарів. Так, 39% опитаних повідомили, що мають наразі проблеми з коригуванням митної вартості[2].

Відповідно до Порядку організації та проведення внутрішніх перевірок у Державній митній службі України, затвердженого наказом Держмитслужби від 20.01.2020 № 15, проведено (ініційовано проведення) 30 внутрішніх перевірок, результати проведення яких передано на розгляд дисциплінарній комісії, та в подальшому прийнято такі рішення:

- 21 посадову особу митних органів звільнено з державної служби;
- застосовано дисциплінарні стягнення у виді оголошення догани до 17 посадових осіб митних органів;
- щодо 5 посадових осіб митних органів застосовано заходи матеріального впливу;
- щодо 25 посадових осіб дисциплінарні провадження тривають[22].

У зв'язку із встановленням під час проведення перевірок у діях посадових осіб можливих ознак вчинення кримінальних правопорушень, матеріали проведення 4 внутрішніх перевірок направлено до правоохоронних органів для вжиття заходів реагування в межах компетенції.

Відповідно до Порядку здійснення контролю за дотриманням посадовими особами Держмитслужби законодавства у сфері державної служби та умов контрактів про проходження державної служби, затвердженого наказом Держмитслужби від 14 липня 2021 року № 530, проведено 15 контрольних заходів, за результатами яких:

- 13 посадовим особам митних органів підтверджено дотримання принципу доброчесності;
- 2 посадовим особам митних органів вказано на недотримання принципу доброчесності;
- матеріали проведення контрольних заходів стосовно 1 посадової особи митних органів направлено до Національного агентства з питань запобігання

корупції для надання правової оцінки в частині дотримання вимог антикорупційного законодавства.

За сприяння Департаменту внутрішньої безпеки правоохоронними органами встановлено 3 факти можливої колабораційної діяльності посадових осіб Харківської митниці. За результатами вжитих заходів 2 посадовим особам повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 5 ст. 111-1 Кримінального кодексу України, а саме добровільному зайнятті посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих функцій у незаконних органах влади. Місцезнаходження іншої особи не встановлено.

За період 2022 року Відділом разом з територіальними підрозділами (уповноваженими особами) з питань запобігання корупції опрацьовано та розглянуто 98 повідомлень щодо можливих корупційних дій посадових осіб Держмитслужби та її територіальних органів, 37 з яких внесено викривачами. За результатами розгляду таких повідомлень:

- призначено та проведено 17 внутрішніх перевірок;
- двадцять два матеріали направлено до правоохоронних органів, з них до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції для розгляду та надання правової оцінки – 20;
- порушено 9 дисциплінарних проваджень, притягнуто сім осіб до дисциплінарної відповідальності та одну інформацію направлено до Національного агентства з питань запобігання корупції для внесення відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;
- з метою запобігання вчиненню корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень проведено 10 загальних та 5 індивідуальних профілактичних бесід[22].

Реформи, пов'язані з митницею, просувалися повільно, але стабільно. Перед повномасштабною війною Україні вдалося зробити кілька кроків, які сприяли скороченню витрат і часу на оформлення документів у транскордонній торгівлі. До них належать:

- запровадження онлайн адміністративних послуг для експортерів та імпортерів, підвищення ефективності та зниження корупційних ризиків;
- запуск авторизованих економічних операторів (АЕО), механізму, що дозволяє спростити митні формальності для трейдерів, які відповідають критеріям доброчесності;
- запровадження електронного «єдиного вікна» на митниці, що дозволяє подавати та оформлювати всі необхідні документи в одному місці;
- посилення захисту прав інтелектуальної власності (ПІВ) під час переміщення товарів через кордон, зокрема встановлення реєстрації об'єктів ПІВ на митниці та механізмів забезпечення дотримання ПІВ для товарів, що переміщуються через кордон[19].

1 жовтня 2022 року Україна приєдналася до Конвенції ЄС про спільний транзит та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами. Це дозволяє легше переміщувати товари через ЄС та інші країни спільного транзиту (Норвегія, Ісландія, Швейцарія, Північна Македонія, Сербія, Туреччина та Великобританія) завдяки застосуванню єдиної митної декларації між країнами-учасниками, взаємно визнаним фінансовим гарантіям і меншій кількості перевірок[19].

Застосування спільного ІТ-продукту (NCTS) підвищує ефективність і прозорість митної служби. Звичайно, через військові руйнування та часткову блокаду портів, що тривають, переміщення товарів наземним транспортом залишається громіздким і дорогим процесом порівняно з транспортними структурами в сусідніх країнах. Однак переорієнтація потоків торгівлі товарами України на ЄС також створила тиск на європейську транспортну та логістичну інфраструктуру.

Автоматизація митного оформлення – «must have» реформи митниці. Проте Україні ще багато чого належить зробити в цій сфері. Наприклад, митне оформлення регулярних відправлень менше ніж за 5 хвилин без участі митника – вже давно не є «науковою фантастикою». Потенційно Україна могла б переробляти з такою швидкістю більше 40% існуючого вантажопотоку.

Очевидно, що сприяння міжнародній торгівлі та лібералізація митних правил покращують бізнес-клімат та сприяють економічному зростанню. Україна не є винятком. Тому дискусії щодо автоматизації митниці точаться роками.

Українські митні органи використовують досить сучасну автоматизовану систему аналізу та управління ризиками (ASAU), яка може автоматично ідентифікувати ризики. Але з законодавчої точки зору в Україні всі митні декларації вважаються жовтим чи червоним коридором. Для завершення всіх послідовних етапів митного оформлення (перевірка правильності визначення митної вартості, класифікації товарів тощо) у 100% випадків митнику необхідно перевірити всю митну декларацію та перевірити супровідні документи. Очевидно, що перевірка якості за таких умов нереальна. У свою чергу, необхідність участі митника в перевірці кожної окремої декларації збільшує загальний час оформлення та створює можливість для корупції (оскільки рішення про випуск товарів завжди залежить від конкретної особи)[19].

Отже, митний контроль є однією з вагомих складових конкурентоспроможності України, так як митні органи мають навіть на сучасному етапі досить високий рівень корупції, що значно впливає на світові індекси України. І хоча з 2014 по 2022 роки Україна добавила ще 8 балів у конкурентоспроможності, проте, ще досить високим залишається рівень корупції, ризики в державних інститутах, низька якість митних послуг.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ

3.1 Зарубіжний досвід організації митного контролю та можливості його використання в Україні

Сучасна Україна перебуває на етапі формування концепції та практичної реалізації елементів парадигми цифрової економіки. Парадигма цифрової економіки (цифрова парадигма) – концептуальна платформа, що дозволяє створювати гібридні інтелектуальні системи, технології, товари та послуги у бізнесі, торгівлі, логістиці та виробництві, змінювати формат природи інформаційних комунікацій та інфраструктур, реалізувати цілісну модель управління функціонуванням та розвиток зовнішньоторговельної діяльності. Новий підхід має забезпечити країні довгострокове економічне зростання та конкурентоспроможність на основі якісних змін, які мають наскрізний міжгалузевий ефект.

В результаті повного переходу цифрову економіку передбачається досягнення певних цілей. Одним з них є зниження як державних витрат за надання державних послуг, і витрат учасників зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) під час здійснення зовнішньої торгівлі із застосуванням цифрових технологій.

Митне адміністрування має бути адаптоване під нові умови еволюції вітчизняної економіки, має містити відповідні технології та інструментальні засоби митного регулювання та контролю товарів, що виробляються та переміщуються у середовищі цифрової економіки [37]. У тому числі технології електронного (цифрового) митного контролю, адміністрування та регулювання: е-контролю, е-адміністрування та е-регулювання відповідно. Пошук та створення інноваційних митних засобів, що дозволяють проводити ефективний контроль в

умовах змін, що відбуваються у сфері зовнішньої торгівлі, – основне завдання для підвищення конкурентоспроможності держави на світовому ринку.

Розглянемо досвід Китаю та США у використанні цифрових сервісів для митного контролю.

У Китаї ще 2016 року було реалізовано глобальну програму УЕО — заохочення економічних операторів, які пройшли сертифікацію держави. Благонадійні оператори отримують безліч преференцій, а єдина електронна система обміну інформацією дозволяє китайській митниці як контролювати відповідність таких операторів статусу благонадійних, так і надавати їм преференції при проходженні митного контролю[45]. Причому вантажоперевізники можуть подавати заявки на отримання сертифікації УЕО та безліч митних сервісів онлайн на єдиній сервісній платформі. Аналогічний проект спробували запустити і в Україні, але бажаючих пройти складну і затратну сертифікацію в українських корупційних реаліях поки що не так багато.

У жовтні 2016 р. Уряд Китаю запустив Програму заохочення уповноважених економічних операторів (далі – УЕО), засновану на проведенні державного контролю з урахуванням кредитоспроможності компанії – особливість полягає в тому, що рівень кредитоспроможності юридичних осіб, які вчиняють правопорушення, знижується, а державний контроль їхня діяльність, навпаки, посилюється. Юридичні особи, які пройшли акредитацію в рамках Програми, визнаються «розвиненими сертифікованими компаніями» (АСЕ) та отримують право користування 49 спрощеннями, які надаються державними органами, у тому числі митною службою Китаю [46].

Ці спрощення діляться на шість категорій(рис.3.1).

Категорія 1 – «Green Lane» («Зелений коридор») включає заходи щодо прискореного ліцензування, реєстрації та випуску товарів. Ця категорія передбачає створення податковим органом «зеленого коридору» для УЕО, за якими не значиться заборгованість.

Категорія 2 – «Less Inspection» («Скорочення кількості перевірок») включає положення про зменшення кількості перевірок щодо УЕО.

Рисунок 3.1 – Категорії митних спрощень в Китаї

Джерело: складено за[45;46]

Категорія 3 – «Priority Treatment» («Пріоритетний підхід») включає заходи, відповідно до яких привілеї надаються компаніям, які потребують послуг із захисту інтелектуальної власності – отримання патенту, реєстрації товарних знаків, а також захисту прав на судових розглядах.

Категорія 4 – «Simplified Procedure» («Спрощена процедура») включає заходи, що дозволяють скоротити кількість документів, потрібних від юридичної особи, до оптимального мінімуму.

Категорія 5 – «Major Reference Benchmark» («Основний контрольний показник») включає заходи, спрямовані на ведення систем обліку акредитованих УЕО, необхідних для проведення перевірки державними відомствами, що беруть участь у Програмі.

Категорія 6 – «Pilot Reform Project» («Експериментальний проект реформи») включає заходи, що передбачають надання пріоритетних прав УЕО та моніторинг практики користування ними.

Державна рада КНР створила Систему міжвідомчого обміну даними, завдяки якій митна служба Китаю надає інформацію про УЕО та обмінюється з державними відомствами. Результати державного контролю передаються до

Системи, тому повторне його проведення не потрібно. У разі, коли підприємство було запідозрено у незаконній діяльності, а також у невиконанні встановлених вимог та зобов'язань, інформація негайно надсилається митній службі Китаю, яка припиняє статус УЕО або виключає юридичних осіб з відповідного реєстру [45].

Крім того, з метою сприяння спрощенню митних процедур з 1 червня 2018 року Головне митне управління Китаю скасувало декларації про включення (виключення) товарів до Переліку підкарантинної продукції, а також саме оформлення такої продукції. Заява про оформлення ввезення (вивезення) підкарантинної продукції втратила свою значущість, оскільки з недавніх пір контроль за переміщенням такої продукції та сплата «карантинного мита» включено до порядку митного оформлення. Анулювання такої Заяви не лише ілюструє інтеграцію митних органів та органів контролю та нагляду, а й збільшує прибуток підприємств шляхом спрощення формальностей, пов'язаних із декларуванням.

Тепер підприємство може отримати подвійну кваліфікацію одночасно, зробивши онлайн-заявку на платформі «Єдине вікно міжнародної торгівлі», надіславши необхідні для подання до митниці документи без необхідності відвідувати локальні митні органи та органи контролю та нагляду. Платформа визнана ООН «заходом зі спрощення торгівлі» та вперше реалізована в зоні вільної торгівлі в Шанхаї.

Попередня кваліфікація підприємства з митних та карантинних декларацій залишиться в силі; якщо підприємство зареєстроване або зареєстроване лише для подання митних чи карантинних декларацій, з 1 червня 2018 р. стало можливим здобути подвійну кваліфікацію, надіславши заявку на Платформу, що забезпечує пряму взаємодію державних органів, у т.ч. митних, та учасників ЗЕД. Отже, карантинний контроль – це невід'ємна частина митного оформлення загалом.

Розглядаючи міжвідомчу взаємодію, слід зазначити, що співробітники прикордонних служб тепер працюють у формі «митниці з еполетами». Уряд Китаю прагне прискорити інтеграцію митних органів та органів контролю та нагляду і, відповідно, внести поправки до законодавства, що регламентує

діяльність органів, щоб досягти необхідного результату. Так, усі відповідні закони, положення та нормативні документи буде переглянуто для забезпечення своєчасного внесення поправок, скасування або роз'яснення конкретних положень[49].

Щоб інтеграція була здійснена найбільш плавно, необхідно також уніфікувати заходи, що забезпечують проведення митного контролю, а також форми таких документів, як декларацій та ліцензій. Планується зміна шаблонів та комерційних документів, а також заміна та оновлення штампів та печаток, що проставляються на них. Така інтеграція дозволить учасникам ЗЕД взаємодіяти з двома державними службами в особі однієї, скорочуючи час, необхідний для оформлення, та витрати.

Наразі компанії можуть подавати заявки на низку послуг в Інтернеті, включаючи реєстрацію підприємств, зміну та анулювання інформації, а також видачу сертифікатів без реєстрації чи відвідування адміністративних центрів чи митниці. За оцінками китайських ЗМІ, понад 6 тис. підприємств користуватимуться онлайн-послугами щороку.

Через сервісну платформу «Інтернет + Митниця» у робочі дні підприємства-імпортери та підприємства-експортери можуть подавати заявки на реєстрацію вантажоодержувача або відправника вантажу, зміну та анулювання інформації, відстежувати статус обробки в режимі реального часу та друкувати «Свідоцтво про реєстрацію», видане митницею Китаю, безкоштовно. Друк сертифікатів здійснюється протягом 2-х годин.

З листопада 2017 р. митниця Гуанчжоу провела «безпаперову» реформу реєстрації підприємств із використанням технології «електронного друку». «Митний Інтернет» підключений до відповідних комп'ютерних систем Промислово-комерційного управління для автоматичного зіставлення даних між реєстраційною інформацією підприємства та інформацією про місцеві комерційні фірми, що забезпечить справжність та дійсність використовуваної інформації.

Ще одна новація Ningbo Customs, модель «контролю товарів на складі через класифікацію статусу» дозволяє складувати не пов'язані товари та

розподіляти разом із пов'язаними митними товарами у спеціальних зонах контролю з метою експорту чи внутрішнього процесу. Ця модель є реалізацією Ningbo Customs іншої інноваційної моделі, вперше представленій в Шанхайській зоні вільної торгівлі[49].

Митниця Нінбо запустила пілот нової моделі у жовтні 2017 року. Оновивши обладнання та програмне забезпечення підприємств, митниця отримала доступ до даних у режимі реального часу та, таким чином, моніторинг прибуття, вибуття, передачі та зберігання товарів. Це дозволяє керувати незв'язаними товарами на тих самих складах у спеціальних зонах контролю так, якби вони були «скріплені».

Необхідно зазначити, що через співпрацю митних служб Європейського союзу та митної служби Китаю, буде скорочено витрати та час, необхідні для підвищення рівня безпеки міжнародного ланцюга поставок.

Євросоюз спільно з Китаєм запустив проект SSTL — «розумних та безпечних торгових ліній». Митні країни ЄС та Китаю здійснюють регулярний обмін інформацією, який дозволяє оптимізувати час проходження митних процедур на маршрутах між цими країнами та забезпечувати безперервний ланцюжок постачання.

Інтелектуальні та безпечні торговельні лінії ЄС-Китай (Smart and Secure Trade Lanes Pilot (SSTL)) – експериментальний проект ЄС та Китаю, що дозволяє безперервно аналізувати інструменти та механізми безпеки ланцюжка постачання відповідно до стандартів SAFE та ВТамО. Проект спрямований на оптимізацію часу здійснення митних процедур та підвищення безпеки ланцюга поставок за рахунок обміну даними між митницями різних держав.

Митні органи країн, що беруть участь у SSTL, до яких входять Нідерланди, Китай та Гонконг, працюють разом, здійснюючи інформаційний обмін про можливі ризики та розробляючи безпечні канали зв'язку для їх запобігання та мінімізації[49].

Перше авіап перевезення за проектом SSTL було доставлено зі Схіпхолу до аеропорту Байюнь у Гуанчжоу (Китай) у травні 2017 р. Схіпхол – єдиний

європейський аеропорт, який в даний час бере участь у проєкті SSTL Air, який використовує зашифровану платформу обміну даними, розроблену та підтримувану. Цей проєкт уже призвів до скорочення часу оформлення та підвищення передбачуваності у ланцюзі постачання нафти завдяки тісній співпраці Китаю, Нідерландів та інших держав-членів ЄС. Нідерланди стали частиною програми SSTL з моменту її запуску в рамках постійної прихильності до зміцнення своїх взаємних торгових відносин з Китаєм[46].

Розвиток цифрової митниці Китаю в даний час знаходить вираження у скороченні термінів митного оформлення, забезпеченні прямої взаємодії державних органів з учасниками ЗЕД, можливості внесення коригувань та доповнень до документів та відомостей, подання заяв та їх реєстрація в режимі онлайн. Все це ілюструє нововведення, що виникають у результаті урядових реформ, які проводяться переважно у сфері зовнішньоторговельного та митного законодавства.

Очевидно, що впровадження експериментального порядку ухвалення законів у тій чи іншій сфері є досить поширеним явищем. Так, експериментальні закони проходять перевірку часом, після чого остаточно набувають чинності. Ця практика у переважній більшості випадків виявляється успішною. Запланувавши масштабні економічні перетворення, уряд проводить реформи окремо взятої області, у тих даної роботи – у межах діяльності митних органів прокуратури та органів контролю та нагляду, а потім – у всій країні.

США впроваджує цифрові рішення у митних сервісах вже понад 35 років – з 1984 року. У другій половині 90-х років у США було ухвалено рішення про створення нової версії автоматизованої системи для митного оформлення та контролю, що отримала назву Customs Automated Commercial Environment (ACE). Спочатку основним рушійним мотивом модернізації було моральне старіння обчислювальних та програмних засобів системи, технологій зберігання даних та способів взаємодії з учасниками ЗЕД[47]. Однак події 11 вересня 2001 р. та аналіз причин, що сприяли здійсненню терористичних актів у США, призвели до перегляду всієї концепції діяльності митної, імміграційної та інших

контролюючих організацій, що виконують контроль фізичних осіб, товарів і транспортних засобів, що переміщуються через кордон. Це відбилося й у підході до автоматизації діяльності митної служби.

Митна та імміграційна служби, інші організації, які виконують контроль на кордоні, були об'єднані в єдину службу, яка отримала назву Служба митного та прикордонного контролю (Customs and Border Protection – CBP).

У частині автоматизації було прийнято концепцію створення загальнонаціональної інтегрованої Системи даних міжнародної торгівлі (International Trade Data System – ITDS). Фактично мета її створення – тотальний всеосяжний контроль за переміщенням фізичних осіб, товарів, платежів та транспортних засобів. Митна система ACE почала розглядатися як частина ITDS. У новому варіанті автоматизованої системи суттєво посилено інформаційну підтримку процесів митного контролю. Додатково на ACE покладено також інформаційну підтримку діяльності Департаменту внутрішньої безпеки. При цьому ряд підсистем старої системи ACS, пов'язаних з документальним оформленням товарів та транспортних засобів, увійшли як складова частина в ACE [48].

У лютому 2018 року Служба митного та прикордонного контролю запустила програму із семи основних запланованих програм розвитку ACE, завдяки якій вся інформація щодо основних етапів обробки вантажів тепер завантажувється до ACE.

А з 2020 року у США розпочалася реалізація проекту щодо посилення захисту інтелектуальної власності. Щоб знизити можливість контрафактної продукції, митниця США створила блокчейн-платформу, що об'єднує виробників, ритейл, правовласників інтелектуальної власності, операторів імпорту, що надало можливість випускати та продавати свій товар під торговою маркою без ризиків фальсифікації та ввезення контрафакту. Вигода очевидна для всіх сторін, які працюють із цією платформою[48].

Більше того, у США митниця та імміграційна служба об'єднані в єдину систему, яка контролює переміщення як вантажів, так і людей, транспорту та

платежів з країни та країни. Причому цей контроль спрямований як на взаємодію зі службами безпеки, так і на оптимізацію часу на проходження митниці.

Як бачите, диджиталізація можлива і легко реалізується навіть у масштабах країн-гігантів, де координувати митні пункти пропуску набагато складніше.

Отже, світова спільнота всіляко прагне оптимізувати митні сервіси, адже їхня робота визначає швидкість та ефективність світової торгівлі, а в Україні відкладається впровадження «цифри» у митне діловодство, що зумовлено високим рівнем корупції в цій структурі. Досвід США, ЄС та Китаю показує, що при грамотному управлінні та розробці єдиних цифрових інструментів можна зробити роботу митниці ефективною та зручною як для самих митників, так і для підприємців. Китай відіграє важливу роль у світовій торгівлі завдяки просунутій нормативній базі світового класу і великому внутрішньому ринку для іноземних товарів. На цьому тлі ведуться реформи у митниці Китаю, спрямовані на просування цифрової митниці та підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни.

3.2 Напрями оптимізації митного контролю в Україні у контексті забезпечення конкурентоспроможності держави

Війна з РФ прискорила роботу Європейського Союзу з Україною перед вступом до митної системи. Це включало доопрацювання юридичних текстів, таких як той, у якому Україна зобов'язується ухвалити Митний кодекс Союзу – правову основу ЄС для всіх митних правил та процедур на митній території ЄС. Нині до законодавства України включено понад 80% Митного кодексу Союзу. Решту планується завершити з прийняттям нового Митного кодексу України, коли це дозволить військова ситуація.

Більш того, ЄС відкрив митну та податкову програми для України, що означає, що Україна зможе брати участь у заходах обох програм із країнами-членами ЄС та іншими країнами-учасницями, що стане серйозним стимулом для

співпраці між ЄС та Україною з митних та податкових питань. ЄС також підтримали приєднання України до Конвенції про загальний транзит (СТС) та використання нею нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS) з жовтня 2022 року. Це дозволяє Україні використовувати транзитну систему Союзу, як і будь-якій державі-члену ЄС, тоді як КТК полегшує торгівлю та прискорює перетин кордону товарами.

Використання електронних технологій для передачі та обробки інформації є визначальною рисою ефективних торгових систем. Впроваджуючи цифрові рішення для торгівлі та митних послуг, держави економлять гроші та час, поступово вирішуючи проблему корупції та неефективності.

Для України питання реформування митниці стоїть особливо гостро: за підрахунками німецького видання *Süddeutsche Zeitung*, у 2020 році корупція на митниці завдала Україні збитків у розмірі близько 4,8 млрд доларів на рік, що становить понад десяту частину доходів всього бюджету і перевищує суму кредитів, які Україна мала отримати у МВФ, ЄС і Світового банку. Про масштаби проблем на митниці свідчить і те, що наприкінці 2019 року Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), в рамках якого виділялися кошти на боротьбу з корупцією серед митників, відмовило співпрацювати з Україною у цій сфері після того, як чиновники заблокували реформи Одеської митниці[22].

Серед інших проміжних досягнень у реформуванні митниці варто відзначити запровадження фото- та відеофіксації митних оглядів, запуск роботи Міжвідомчого цільового центру та мобільних груп по боротьбі з корупцією на митниці, запровадження автоматичного розподілу митних декларацій та зміцнення міжнародного співробітництва в митній сфері. Тобто пріоритетними напрямками системних змін будуть цифровізація, електронізація та автоматизація.

Відповідно до проекту *Doing Business*, можливість електронного подання, передачі та обробки інформації на митниці є однією з визначальних рис країн з ефективним торговим середовищем. Зокрема, за допомогою систем на базі веб-технологій громадяни та підприємства, які отримують або відправляють товари за кордон, можуть подати всі необхідні документи та сплатити мита онлайн.

Електронізація породжує автоматизацію процесів, тобто зменшує кількість робочої сили, необхідної для виконання простих завдань, і породжує професійну конкуренцію в галузі, сприяючи кадровій реформі. Це також зменшує кількість потенційних взаємодій громадян і бізнесу з чиновниками, а отже, працює на зниження корупційних ризиків. У довгостроковій перспективі використання електронних даних на митниці дозволить інтегрувати їх в інші державні системи зберігання даних, що також сприятиме поступовій цифровізації економіки.

Цифровізація Державної митної служби є одним із пріоритетних напрямів підтримки реформи митниці, запланованої в рамках Програми ЄС з підтримки управління державними фінансами в Україні (EU4PFM) на 2019-2022 роки. Цей напрям є найскладнішим з точки зору імплементації, але від його імплементації значною мірою залежить виконання Україною зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС, тому він знаходиться під постійним моніторингом представників Євроделегатії.

Одним із методів вдосконалення митного контролю є ризик-орієнтований підхід до огляду товарів на митниці: якщо ввозяться небезпечні товари, то митники мають провести найретельніший огляд із залученням правоохоронних органів, а в усіх інших випадках перевірка повинна проводитися дистанційно за допомогою технічних засоби електронного обміну інформацією.

Такий підхід практикується в розвинених країнах. Він передбачає співпрацю митної служби з правоохоронцями з метою розробки методики, яка дозволяє проводити фізичний огляд пропорційно потенційним ризикам правопорушення. Іншими словами, перевіряти лише небезпечні вантажі. Безумовно, такий підхід потребує значних інвестицій у розвиток митної інфраструктури: якісні та дорогі сканери, які дозволяють перевіряти контейнери, не відкриваючи їх.

Але збалансувавши використання сучасних технологій і ризик-орієнтованих методів, можна досягти безпрецедентної оптимізації митних процесів. Ця практика є стандартною в країнах ОЕСР і стає все більш поширеною в країнах Африки на південь від Сахари та Китаї.

Реалізація цієї ідеї можлива шляхом розвитку вже існуючої системи «Єдине вікно» та переведення її з фізичної присутності в пунктах пропуску та місцях митного оформлення товарів у віртуальну онлайн-форму. Таким чином, наявність єдиного пункту заповнення всіх документів щодо імпорту, експорту та транзиту дозволить митній службі ділитися цією інформацією з усіма іншими інституціями, які займаються торгівлею: не тільки контролюючими органами, а й банками, страховими компаніями, міграційними структурами та іншими установами.

Нова цифрова система Державної митної служби має бути побудована за принципом так званої «мікросервісної архітектури», яка дозволяє «сконструювати» складні модулі як набір невеликих, самодостатніх, незалежних служб, кожна з яких відповідає за певний процес. Така структура дозволяє швидко вносити необхідні зміни та модернізувати кожен із компонентів окремо, не залучаючи до процесу реконструкції весь великий модуль. Це сучасний підхід до побудови цифрових продуктів, який використовують більшість масових і популярних сервісів, таких як Google, Amazon, Booking.com, Netflix, Facebook тощо.

Інформаційна система DataBus є основою для реалізації мікросервісної архітектури. Вона повинна забезпечити передачу даних у всіх внутрішніх і зовнішніх системах, базах даних і реєстрах.

Кабінет Міністрів України пропонує у 2023 році п'ять необхідних заходів для реформування митниці(рис.3.2):

- диджиталізація всіх процесів та впровадження електронної черги, щоб усунути можливість здійснення корупційних дій;
- ротації кожні три місяці – тимчасове направлення бригад до митних підрозділів інших регіонів;
- збільшення кількості пунктів пропуску зменшення навантаження, черг, корупції;

- ризик - орієнтований підхід – можливість для авто великих компаній проїжджати митницю «зеленим коридором», а підозрілі транспортні засоби направлятимуть до «червоного коридору»;

- встановлення справних сканерів на всіх митних пунктах пропуску – уряд уже домовився з польськими партнерами про покупку перших 13 сканерів[22].

Рисунок 3.2 – Напрями реформування митного контролю в Україні

У рейтингах і дослідженнях, що визначають ступінь автоматизації митних процесів, а також швидкість митного оформлення, Україна посідає 7-8 десятки місць (Trade Logistics Index, Doing Business, Trade Simplification Indicators). Швидкість митного оформлення, яка в країнах ЄС вимірюється хвилинами (від 5 хвилин до 1 години), в Україні триває від 6 до 66 годин. За показником «Ефективність та прозорість рейтингів прикордонних адміністрацій» у Global Enabling Trade Report Україна посідає 95 місце зі 136.

Таким чином, впровадження нових цифрових інструментів у роботу митниці полегшить роботу бізнесу та підвищить інвестиційну привабливість України. Довгостроковим, але не менш важливим напрямом реформування української митниці є поглиблення регіонального співробітництва в митній сфері. Як показує досвід ЄС, гармонізація законодавства, укладення угод про транскордонне співробітництво та інтеграція в регіональні ринки збільшують обсяги торгівлі та створюють більші прибутки для економік залучених країн. Митний союз ЄС є одним із найкращих у світі прикладів сприяння торгівлі, не в останню чергу через цифровізацію митних послуг. Тому послідовне дотримання всіх попередніх напрямків реформування митниці сприятиме подальшій інтеграції України до митної спільноти ЄС.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження зробимо наступні висновки.

Визначено, що конкурентоспроможність країни – це здатність перерозподіляти створену у світовому господарстві вартість на свою користь, яка з'являється завдяки наявності в країні умов для створення більшої доданої вартості та дозволяє підтримувати якість життя населення країни на високому рівні. На етапі економічного розвитку забезпечення конкурентоспроможності країни є найважливішою проблемою, що характеризує як становище країни світовому ринку, а й визначальною значною мірою її національну безпеку.

Виявлено, що митне регулювання є важливим елементом економічної політики будь-якої держави. Зокрема, комплекс раціональних митних заходів (це стосується насамперед структури тарифних коштів) стимулює розвиток зовнішньої торгівлі країни й цим виступає чинником економічного зростання та конкурентоспроможності держави. Впливаючи на величину торгових оборотів, він впливає обсяг національного доходу, розмір інфляції і рівень зайнятості, і навіть на сальдо і структуру платіжного балансу.

З'ясовано, що основою правового регулювання митних режимів є Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, Митний кодекс України та закони України у сфері правового регулювання митних відносин, Укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств і Державної митної служби України. Суттєве значення для національної юридичної практики у сфері правового регулювання митних режимів мають рішення Європейського суду з прав людини, прийняті на основі та на виконання європейської Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини. Враховуючи правову природу митних режимів, комплексний міжгалузевий характер цього правового інституту митного права, норми міжнародних договорів у сфері міжнародної торгівлі та

митної справи є одними з основних джерел права у системі правових засад митних режимів. Важливу роль у правовому регулюванні митних відносин відіграють постанови Верховного Суду (Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду), в яких містяться правові позиції щодо правильного застосування норм матеріального та процесуального права.

Виявлено, що через повномасштабне вторгнення РФ на територію України було зупинено діяльність деяких митниць України, суттєво зменшились обсяги експортних та імпорتنих вантажів і відповідно надходження митних платежів, з березня по червень 2022 року були введено пільги по оподаткуванню товарів та зменшення ставки ПДВ на імпорт пального, що теж вплинуло на надходження митних платежів до Державного бюджету України, що зумовило виконання плану лише на 56,9%. У 2022 році, не зважаючи на досить складні умови роботи в умовах військового стану проводилась активна робота по визначенню правильної митної вартості, митно – тарифному регулюванню, контролю за класифікацією товару, організацією митного контролю та оформлення, виконання рішень РНБО, участь у міждержавних заходах, тощо.

Визначено, що митний контроль є однією з вагомих складових конкурентоспроможності України, так як митні органи мають навіть на сучасному етапі досить високий рівень корупції, що значно впливає на світові індекси України. І хоча з 2014 по 2022 роки Україна добавила ще 8 балів у конкурентоспроможності, проте, ще досить високим залишається рівень корупції, ризику в державних інститутах, низька якість митних послуг.

З'ясовано, що світова спільнота всіляко прагне оптимізувати митні сервіси, адже їхня робота визначає швидкість та ефективність світової торгівлі, а в Україні відкладається впровадження «цифри» у митне діловодство, що зумовлено високим рівнем корупції в цій структурі. Досвід США, ЄС та Китаю показує, що при грамотному управлінні та розробці єдиних цифрових інструментів можна зробити роботу митниці ефективною та зручною як для самих митників, так і для підприємців. Китай відіграє важливу роль у світовій торгівлі завдяки просунутій нормативній базі світового класу і великому внутрішньому ринку для іноземних

товарів. На цьому тлі ведуться реформи у митниці Китаю, спрямовані на просування цифрової митниці та підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни.

Обґрунтовано, що впровадження нових цифрових інструментів у роботу митниці полегшить роботу бізнесу та підвищить інвестиційну привабливість України. Сьогодні при стрімких технологіях і появі все більш прогресивних і ефективних програмних продуктів можна істотно зменшити вплив людини на ряд процедур, зокрема в напрямку митного контролю та оформлення.

Автоматизація всіх процесів, пов'язаних з митним контролем та оформленням, дозволяє вирішити низку важливих завдань: від спрощення міжнародної торгівлі та прискорення товарообігу до зменшення корупційних проявів. Довгостроковим, але не менш важливим напрямом реформування української митниці є поглиблення регіонального співробітництва в митній сфері. Як показує досвід ЄС, гармонізація законодавства, укладення угод про транскордонне співробітництво та інтеграція в регіональні ринки збільшують обсяги торгівлі та створюють більші прибутки для економік залучених країн. Митний союз ЄС є одним із найкращих у світі прикладів сприяння торгівлі, не в останню чергу через цифровізацію митних послуг. Тому послідовне дотримання всіх попередніх напрямків реформування митниці сприятиме подальшій інтеграції України до митної спільноти ЄС.

Таким чином, мета дослідження досягнута, завдання виконано, проте, з врахуванням нинішніх змін як у зовнішній так і внутрішній політиці України, питання вдосконалення митного контролю для системи забезпечення конкурентоспроможності держави потребує подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антощенкова В. В. Конкуренентоспроможність, як основа ефективної національної економіки. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2019. Вип. 200. С. 84-95.
2. Бізнес не бачить зрушень у реформуванні митниці - European Business Association URL: <https://eba.com.ua/biznes-ne-bachyt-zrushen-u-reformuvanni-mytnytsi/>
3. Варналій З. С. Конкуренентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення : монографія. К. : Знання України, 2013. 387 с.
4. Верховний суд розмежував поняття «митний контроль» і «митне оформлення» / Офіційний портал «Судова влада України». URL: <https://court.gov.ua/press/news/512072/>.
5. Владіміров Д. В. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки держави. *Економіка та митно-правові відносини*. 2019. Вип. 11-12. С. 82-89.
6. Войцещук А. Д. Митний простір України: глобальні виклики та ризики : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 437 с.
7. Годованець О. В. Митний контроль: сутність та економічний зміст. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2016. Вип. 20(1). С. 159-163.
8. Дорофєєва Л. М. Європейський вектор розвитку української митниці : монографія. Дніпро : УМСФ, 2019. 447 с.
9. Дослідження та аналітика - European Business Association URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka/>
10. Звіти Рахункової палати за 2022 рік - Рахункова палата URL: <http://rp.gov.ua/FinControl/!FinReports/?id=1362>

- 11.Король І. В. Конкурентоспроможність національної економіки в процесі реалізації стратегічних цілей її розвитку : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01. Київ, 2013. 214, [4] арк.
- 12.Костишин Ю. С. Розвиток митного контролю в системі фінансової безпеки держави : монографія. Житомир : Рута, 2021. 244 с.
- 13.Кравчук А. Б. Конкурентоспроможність національної економіки: виклики для України в умовах глобалізації. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"* . 2018. № 17(2). С. 13-16.
- 14.Кузьмін О. Є. Митна справа : підручник. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2021. 239 с.
- 15.Курилюк Ю. Б. Державний кордон і правопорядок (законодавство, теорія, практика) : монографія. Київ : Дакор, 2020. 445 с.
- 16.Лемеха Р. І. Теоретико-методологічні та правові засади митних режимів в Україні : монографія. Запоріжжя : Гельветика, 2020. 343 с.
- 17.Маслій О. А. Вплив системних загроз економічній безпеці України на конкурентоспроможність національної економіки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2019. Вип. 36. С. 91-97.
- 18.Митний кодекс України від 13 березня 2012 року No 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
- 19.Міністерство економіки України - Співробітництво між Україною та Європейським Союзом URL: <https://www.me.gov.ua/>
- 20.Модернізація податкової і митної політики в інституціональному забезпеченні розвитку економіки України : колект. монографія / К. О. Ващенко та ін. ; за наук. ред. проф. П. В. Пашка, проф. С. В. Онишко. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2020. 517 с.
- 21.Палій Л. Л. Форми та методи адміністративної діяльності щодо забезпечення митної безпеки в Україні : дис. ... д-ра філософії в галузі знань 08 Право : спец. 081. Запоріжжя, 2020. 219 арк.

- 22.Плани та звіти роботи: Державна Митна Служба [URL:
https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti](https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti)
- 23.Положення про митні декларації, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 року No 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2012-%D0%BF#Text>.
- 24.Попівняк О. І. Адміністративно-правові засади забезпечення митної безпеки правоохоронними та митними органами : дис. ... д-ра філософії в галузі знань 08 Право : спец. 081. Запоріжжя, 2020. 225 арк.
- 25.Про Державну митну службу України : Указ Президента України від 29 листопада 1996 року No 1145/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145/96#Text>.
- 26.Про деякі питання перебування товарів у митному режимі переробки на митній території України, обмеження і заборони щодо поміщення окремих товарів у зазначений митний режим і визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2013 року No 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2013-%D0%BF#Text>.
- 27.Про деякі питання провадження митної брокерської діяльності: наказ Міністерства фінансів України від 27.09.2021 № 517URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1672-21#n4>
- 28.Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року No 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text>.
- 29.Про затвердження Правил митного контролю та митного оформлення транспортних засобів, що переміщуються громадянами через митний кордон України : наказ Державної митної служби України від 17.11.2005 No 1118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1428-05#Text>.

- 30.Радченко О. П. Інноваційний розвиток національної економіки – конкурентоспроможність держави на міжнародному ринку. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2015. Т. 14, вип. 3. С. 51-63.
- 31.Севрук І. М. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації. *Бізнес Інформ*. 2019. № 5. С. 20-28.
- 32.Стратегічне управління та державне реагування на загрози національній безпеці у сфері безпеки державного кордону : монографія / Д. В. Вітер та ін. Київ : Видання Університету, 2021. 232 с.
- 33.Сучасний стан та перспективи розвитку митних правовідносин в Україні : колект. монографія / за заг. ред. Д. В. Приймаченка. Дніпро : Гельветика, 2018. 271 с.
- 34.Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні : монографія / А. І. Крисоватий та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль : Університетська думка, 2020. 413 с.
- 35.Ткачик Ф. П. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Економіка і управління. 2019. Т. 30(69), № 5(2). С. 126-130.
- 36.Ходжаян А. О. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність, методи оцінювання, сучасний стан : монографія. Черкаси : Вертикаль, 2010. 431 с.
- 37.Цибульська Е. І. Інституціональні основи конкурентоспроможності національної економіки : монографія. Харків : Вид-во НУА, 2021. 298 с.
- 38.Hartwell, C. A. Improving competitiveness in the member states of the Eurasian Economic Union: a blueprint for the next decade. *Post-Communist Economies*, 2016. № 28(1), P. 49-71.
- 39.Kolyadov, L. V., Gimelshtein, I. V., Zakharova, A. V., Chernov, S. B., & Gorlov, V. V. Opportunities to improve the competitiveness of Russian industry and the final product being created in the conditions of digitalization. *In Industry*

Competitiveness: Digitalization, Management, and Integration. 2021 Volume 2 (pp. 306-316).

40. The Network Readiness Index. URL: <https://networkreadinessindex.org>
41. Ukraine Economy: Population, GDP, Inflation, Business, Trade, FDI, Corruption
URL: <https://www.heritage.org/index/country/ukraine>
42. Ukraine Overall globalization - data, chart. TheGlobalEconomy.com URL:
https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/kof_overall_glob/
43. Ukraine Trade openness - data, chart TheGlobalEconomy.com URL:
https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/trade_openness/
44. World Corruption Perceptions Index - 2022 URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/en/>
45. General administration of Customs People's Republic of China. Official website.
URL: <http://english.customs.gov.cn>
46. China Highlights. URL: <https://www.chinahighlights.com>
47. ACE and Automated Systems. Official website of the Department of Homeland
Security. U.S. Customs and Border Protection. URL:
<https://www.cbp.gov/trade/automated>
48. ACE Enhancements Announcement. Official website of the Department of
Homeland Security. U.S. Customs and Border Protection. URL:
<https://www.cbp.gov/trade/ace-enhancements-announcement>
49. WCO News: Going Digital URL:
http://wcoomdpublishations.org/downloadable/download/sample/sample_id/150/